

KULTURNA ANTROPOLOGIJA BRAČA

Stančić, Ema

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:445598>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

KULTURNA ANTROPOLOGIJA BRAČA

EMA STANČIĆ

SPLIT, 2022.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Hrvatska tradicijska kultura u europskom kontekstu

KULTURNA ANTROPOLOGIJA BRAČA

Studentica:

Ema Stančić

Mentor:

prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2022. godine

SADRŽAJ

1. Uvod	5
2. Došašće	5
2.1. Sveta Barbara (4. prosinca).....	6
2.2. Sveti Nikola – biskup (6. prosinca)	8
2.3. Sveta Lucija (13. prosinca).....	9
2.4. Badnjak (24. prosinca).....	10
2. Božićno vrijeme.....	12
3.1. Sveti Stjepan Prvomučnik (26. prosinca)	13
3.2. Sveti Ivan apostol (27. prosinca).....	14
3.3. Sveta nevina dječica (28. prosinca).....	15
3.4. Silvestrovo (31. prosinca)	16
3.5. Nova godina/Na prvi dan od godišća/Mlodo lito	17
3.6. Sveta tri kralja (6. prosinca)	19
4. Kolendanje.....	23
5. Poklade.....	28
6. Sveti Josip (19. ožujka)	29
7. Korizma	32
7.2. Cvjetnica	33
7.3. Vazmeno trodnevlje	34
7.4. Veliki četvrtak	34
7.5. Veliki petak.....	35
7.6. Velika subota	36
8. Uskrs.....	37
9. Sveti Juraj (23. travnja).....	38
10. Sveti Marko (25. travnja).....	39
11. Sveti Filip i Jakov (3. svibnja).....	40
12. Spasovo (četrdesetdnevnica)	41
13. Duhovi (Pedesetdnevnica)	41
14. Tijelovo.....	42
15. Sveti Antun Padovanski (13. lipnja).....	43
16. Sveti Ivan Krstitelj (24. lipnja)	43

17.	Velika Gospa (15. kolovoza)	44
18.	Sveti Luka (18. listopada)	45
19.	Svi sveti (1. studenoga)	45
20.	Dušni dan (2. studenoga)	46
21.	Sveti Martin (11. studenoga)	46
22.	Sveta Katarina Aleksandrijska (25. studenoga)	47
23.	Vjenčanje	47
	Rječnik	54
24.	Zaključak	56
	Izvori	57
	Vlastiti terenski zapisi	57
	Popis kazivača	57
	Literatura	58
	KULTURNA ANTROPOLOGIJA BRAČA	62
	Sažetak	62
	CULTURAL ANTHROPOLOGY OF BRAČ	63
	Abstract	63
	Prilozi	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.

1. Uvod

Diplomski rad temeljit će se na prikupljanju i proučavanju usmenih predaja i baštine otoka Brača. Kao i svaki kraj naše domovine i Brač ima vrlo bogatu usmeno-književnu tradiciju. Slušajući mnoge priče baka i djedova zanimalo me i nastojala sam prikupiti što više materijala i primjera usmene književnosti mog otoka, prvenstveno iz vlastite radoznalosti, a onda iz same pomisli da bi mogla svojim zapisivanjem neke predaje i priče sačuvati od nestajanja u ovom dobu modernih tehnologija. Sa tom zamisli, prikupljanje materijala započela sam od članova svoje uže obitelji, djeda, bake i oca koji jako dobro poznaju tradiciju i baštinu otoka. Otok Brač zasigurno je jedno nedovoljno istraženo vrelo tradicijske i kulturne baštine koje samo čeka da bude otkriveno. U prilog tome možda najbolje govori samo razmišljanje jednog on naših najpoznatijih autora, Vladimira Nazora koji za Brač kaže da je *otok bez povijesti* te se u više navrata u svojim djelima osvrće na pustoš i siromaštvo otoka koji se naizgled ničim ne izdvaja od drugih, ali u kojem poput tihe rijeke plove bogatstva sačuvana u usmenim predajama i običajima. Otok krasi neizmjerne vrijedne i lijepe lirske pjesme pjevane u različitim prigodama poput vjenčanja, za vrijeme slavlja, branja maslina, odlaska iz rodnog kraja i slično. Iako nije zapisana, kulturna baština otoka Brača živi i danas i prenosi se s koljena na koljeno. Kao što sam već napomenula, moj posao u ovom radu bit će pokušati donijeti samo jedan mali dio jedne velike slagalice što je kultura i tradicija mog otoka. Svakako, ovaj rad i određeni zapisi ostat će zauvijek kao lijep podsjetnik na neka davna, možda ljepša vremena, a uvijek je lijepo sjesti i prisjetiti se običaja i vjerovanja zbog kojih smo danas ono što jesmo i na temelju kojih ćemo odgajati buduće naraštaje.

2. Došašće

Došašće je, kako je vjerojatno svima već poznato, vrijeme koje prethodi blagdanu Božića. „Postoje četiri nedjelje došašća ili adventske nedjelje koje simboliziraju četiri tisućljeća od nastanka svijeta pa sve do dolaska Isusa Krista.“¹ Razdoblje došašća karakterizira pobožnost, pripremanje za Isusovo rođenje i slično. U razdoblju adventa u Hrvatskoj se štiju

¹ Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 414-440.

različiti sveci, kao npr. sv. Barbara, sv. Nikola, Bezgrješno začće blažene Djevice Marije, sv. Lucija, o kojima će biti riječi u idućim poglavljima.

Proslava adventa seže u IV. stoljeće, a naziv baštini od latinske riječi *adventus* što znači dolazak, dohod, početak.² Advent je prije svega vrijeme molitve, posta, i pripreve za blagdan Božića. U prilog tomu koliko je to razdoblje važno za sve kršćane, u vrijeme adventa, točnije od blagdana sv. Andrije (30. studenoga) nisu se smjele održavati svadbe niti bilo kakvi oblici slavlja. „Prema tradiciji, u to vrijeme djevojke su imale običaj nagađati o budućnosti, ali i o budućem mužu.“³ Na otoku Braču, u prošlim vremenima običavalo se koledati onim mještanima koji su nosili imena svetaca slavljenih u adventskom razdoblju. Nažalost, taj se običaj nije sačuvalo dolaskom novih generacija.

2.1. Sveta Barbara (4. prosinca)

Sveta Barbara jedna je od iznimno važnih i štovanih svetica u zapadnoj, ali i istočnoj crkvi. „Kao mjesta rođenja Svete Barbare, prema vjerovanju, navode se Nikomedija, odnosno današnji Izmir u Turskoj, Heliopolis na području Grčke i Nikozija u Maloj Aziji. Štovanje sv. Barbare kod Hrvata može se zamijetiti kroz razne lirske pjesme, molitve, crkve, kipove, ali i kroz toponime i antroponime diljem Hrvatske. Kao što smo rekli, prema vjerovanju, rođena je najvjerojatnije u Nikomediji koncem 3. stoljeća.“⁴ Njen otac, po imenu Dioskor za svoju mladu kćer sagradio je visok i velik toranj kako je nitko ne bi mogao vidjeti zbog njene iznimne ljepote. U međuvremenu je Barbara saznala za kršćanstvo i zavljela ga. Smatra se kako je u odsutnosti svog oca, naredila jednom majstoru da na njenoj kuli napravi još jedan prozor kako bi svi zajedno činili broj tri, te na taj način predstavljali Sveto Trojstvo. Također, dala je sagraditi i križ od mramora koji je simbolizirao otkupljenje. Kada je to saznao njen otac, pokušao ju je pogubiti mačem, ali Sveta Djevica ju je prenijela na planinu. Prema drugim izvorima vjeruje se da su se zidovi rastvorili te da je ona pobjegla u šumu ili da se otvorila stijena u koju se ona mogla sakriti od svog oca. Otac je krenuo u potragu za njom te je i pronašao nakon što ju je zao pastir izdao. Otac je dao utamničiti svoju kćer te je ubrzo nakon

² Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 415.

³ Isto, str. 415.

⁴ Dragić, Marko. *Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata. Nova prisutnost*, vol. XIII (2), 2015a, str. 144.

toga poslao sucu. Sudac, vidjevši Barbarinu ljepotu ponudio joj je da sačuva sebe i ponudi žrtvu bogovima ili da umre u najgorim mukama. Barbara je odabrala svog Boga i nije pristala na sučev prvi prijedlog već je odabrala smrt. Nakon toga, sudac je naredio da je svuku i bičuju te da joj na rane stavljaju sol. Te noći, Barbari se ukazao Bog rekavši joj da bude jaka i da će biti oslobođena svojih muka. Iduće jutro, kada su došli po nju, njene rane su već bile zacijelile. Još su je nekoliko puta pokušavali pogubiti, ali Barbaru je svaki put spasio Bog. Na kraju je umrla od očeve ruke kojeg je nakon tog groznog čina udario grom. Tako se i danas, 4. prosinca slavi blagdan sv. Barbare.⁵

Diljem Hrvatske sv. Barbaru se moli na sljedeći način kako bi sačuvala ljude od prerane i nagle smrti:

Sveta djevice Barbaro!
kada si svjedočila
za svetu vjeru Isusovu svojom krvlju,
onda ti je premilostivi Isus obećao
da će oni koji te zazivaju u pomoć,
biti oslobođeni od nagle
i nepripravne smrti.
učini, dakle, pomoćnice moja,
da se Isus spomene
prolivene djevičanske krvi
i žarke ljubavi tvoje
te po dobrostivom obećanju svojem
ne dopusti da duša moja izađe iz tijela
prije nego se očisti pravom ispovijedi
i Presvetim se Oltarskim sakramentom

⁵ Dragić, Marko. *Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata. Nova prisutnost*, vol. XIII (2), 2015a, str. 144.

2.2. Sveti Nikola – biskup (6. prosinca)

Nakon svetkovine sv. Barbare spomendan je sv. Nikole kojega narod još naziva: sv. Mikula, sv. Miko, itd. Sv. Nikola rođen je u Patari na području Male Azije. „Roditelji su mu bili imućniji kršćani, a ime su mu dali po njegovom stricu koji ga je nakon smrti roditelja zaredio. Nije poznata godina rođenja sv. Nikole, no smatra se da je preminuo 6. prosinca 343. godine, u 75. godini života. Pokopan je u Myri gdje se i danas nalazi njegov grob iako mu je tijelo bilo prebačeno u Italiju zbog turskih osvajanja. Sv. Nikola zaštitnik je pomoraca, djece, studenata, siromašnih, neudanih žena, ribara, pekara, trgovaca, zatvorenika, putnika, itd.“⁷ Kult sv. Nikole jednako je popularan na istoku i na zapadu. U ikonografiji, on se prikazuje kao biskup koji nosi tri vreće sa zlatnicima ili ga se pak prikazuje s tri zlatne kugle. Budući da je zaštitnik pomoraca, nerijetko ga se prikazuje sa sidrom ili brodom. Kao zaštitnik djece prikazuje ga se s djetetom kojem ljubi ruku. „Uz lik sv. Nikole vezuje se mnogo različitih legendi. Jednom je jedan Židov u svoju kuću postavio sliku sv. Nikole kako bi je zaštitio. Jednog dana kada nije bio kod kuće lopovi su mu pokrali sve. Dok su ti isti lopovi bili u šumi, ukazao im se svetac i rekao im da vrate sve što su ukrali. Oni su tako i napravili, a taj je Židov, u znak zahvalnosti, svake godine priređivao slavlje na blagdan sv. Nikole.“⁸

Blagdan sv. Nikole i sam lik tog sveca mnogo su poznatiji u narodu po darivanju djece. S obzirom na to da je bio zaštitnik djece, djeca bi čistila i pripremala svoje čizmice za dolazak sv. Nikole. Vjerovalo se da ako što bolje očiste svoje čizmice da će dar koji će dobiti biti bolji. Uz poklon, mogla se pronaći i pokoja šiba kao znak djeci da moraju biti malo bolja i poslušnija.⁹

Ovaj običaj darivanja djece prisutan je zasigurno u cijeloj Hrvatskoj, pa tako i na otoku Braču čega se mogu jasno prisjetiti iz svog djetinjstva. Moji prijatelji i ja, nekoliko dana prije blagdana sv. Nikole, uz čišćenje čizmica koje bi postavljali na prozore ili vrata, pisali bi

⁶ Isto, str. 148.

⁷ Dragić, Marko. *Sveti Nikola – biskup u hagiografskoj baštini Hrvata. Ethnologica Dalmatica*, Split 22, 2015b, str. 6-9.

⁸ Isto, str. 7.

⁹ Isto, str. 7.

različita pisma svetom Nikoli kako bi mu objasnili da smo bili dobri i poslušni svojim roditeljima kroz cijelu godinu te navodili što bismo voljeli dobiti kao poklon. Večer prije, majke i bake ostavljale bi poklone u našim čizmicama i ponekad ih čak sakrile, a mi bismo iduće jutro morali u potragu za njima.

U Selcima, na istočnoj strani otoka zabilježeni su ovi stihovi za blagdan sv. Nikole:

*Sveti Miko tvrdo spi
njemu anđel doleti.
Za Mikulu govori:
„Ustaj, ustaj Mikula
pa polet na goru
pa posic jelicu
pa je dil na troje,
od prvega jarbolić,
od drugega temunić,
od trećega barčicu,
pa je pust niz more.“
Kuda Miko hodjaše
Božja mana padaše,
ćapa Miku za uši
pa š njim more poduši.¹⁰*

2.3. Sveta Lucija (13. prosinca)

Sv. Lucija iz Sirakuze mučeništvo je podnijela za vrijeme Dioklecijanovih progona kršćana. O životu i mučeništvu sv. Lucije postoje brojne legende. „Njezina majka bolovala je

¹⁰ Pjesmu kazivao Ivica Stančić.

od jedne teške i neizlječive bolesti, a Lucija je zbog toga krenula na hodočašće na grob sv. Agate kako bi molila za ozdravljenje svoje majke. Ukazala joj se sv. Agata i rekla joj kako će njena majka ozdraviti, ali da će Lucija podnijeti grozno i teško mučeništvo. Sve svoje bogatstvo Lucija je, poput sv. Nikole poklonila siromašnima. To je u velikoj mjeri razljutilo njenog zaručnika te ju je prijavio da je kršćanka. Nakon toga, Luciju su htjeli zatvoriti, no nisu uspjeli u tom naumu. Kasnije, odlučili su je spaliti, ali prema predaji, vatra ju nije niti dodirнула. Umrла je tek nakon što su joj bodežom probili vrat.“¹¹

Prema drugoj legendi oči sv. Lucije sviđale su se njezinom proscu. „Zbog toga je Lucija sama izvadila svoje oči i poslala mu ih na pladnju. Zbog toga događaja sv. Lucija se često u ikonografiji prikazuje s očima koje nosi na pladnju ili pak drži u ruci. Upravo zbog imena Lucija koje dolazi iz latinskog *lux*, a označava svjetlo, ona se slavi kao zaštitnica očiju.“¹²

U narodu, zbog vjerovanja da je sveta Lucija bila slijepa, dolazila je na magarcu pa bi se sijala pšenica kako bi njen magarac imao što jesti. Prema visini do koje je pšenica narasla određivalo bi se kakav će biti urod pšenice u idućoj godini. Vjerovalo se također kako je ona nosila darove siromašnima. U Pučišćima na Braču zabilježila sam sljedeće izreke vezene za blagdan sv. Lucije:

Sveta Luce drvarica

trinaest don do Božića.

Sveta Luce travarica

*od oči likarica.*¹³

2.4. Badnjak (24. prosinca)

Badnjak je zasigurno jedan od najvažnijih dana za kršćane s obzirom na to da se smatra pripremom za slavlje najveselijeg blagdana, odnosno Božića. Taj dan ispunjen je radošću, običajima, folklorom, obredima, čestitarima, pjesmom, itd. Badnjak je u pravilu bio stari dub

¹¹ Alujević, Maja (2006). *O blagdanu svete Lucije*, Ethnologica Dalmatica, Etnografski muzej Split, 2006. str. 106- 108.

¹²Isto, str. 106-108.

¹³ Izreku kazivala Ljubica Martinić.

odnosno deblo koje se donosilo u kuću i stavljalo na ognjište. Ukućani su najčešće pjevali oko njega i čekali Spasiteljevo rođenje. Uz sam obred unošenja debla neizostavan je bio katolički pozdrav, molitve i čestitanja. U nekim mjestima otoka Brača običaj je da se par dana prije samog Badnjaka sakupljaju drva koja se kasnije zapale ili ispred crkve ili u centru mjesta gdje bi se ljudi okupljali i pjevali božićne pjesme.

Badnjak na otoku Braču ponešto se razlikuje od nekih drugih mjesta u zemlji. U starijim vremenima (što se nije očuvalo do današnjih dana) u trenutku kada bi zazvonila *zdravomarija* domaćin bi unosio badnjak u kuću te bi se stavio na ognjište. To je najčešće bilo deblo masline ili česmine. Domaćin bi taj badnjak škropio blagoslovljenom vodom, vinom, uljem, brašnom i pšenicom. Svima je poznato da se na dan Badnjaka tradicionalno posti te je grijeh omrsiti u tom periodu.

Danas, takvi običaji su se malo izmijenili. Od ranog jutra u bračkim domovima kuha se i priprema bakalar. Nekoliko dana prije Badnjaka tradicionalno se prikupljaju drva za paljenje Badnjaka koji gori usred mjesta, a ponekad netko donira svoj odveć stari brod koji se zapali kao badnjak. Badnjak se pali u onom trenutku kada se oglase crkvena zvona i *Zdravo Marija* te gori bez prestanka sve do blagdana Tri kralja. U tom trenutku oko vatre skupi se narod koji pjeva najljepše božićne pjesme. Prije polnoćke pjeva se sljedeća pjesma:

Gospodine otvori usne moje,

I usta će moja naviještati hvalu tvoju,

Bože, na pomoć moju priteci.

Gospodine, pohiti da mi pomogneš,

Slava Ocu i Sinu i Duhu Svetomu.¹⁴

U 21:00 h svi se upute prema crkvi na polnoćku. Sve navedeno ispričali su mi članovi moje obitelji u sljedećim crtama:

Momci pripremaju balvane i dovlače pred crkvu za zapaliti, vatra gori dugo kroz božićno vrime. Za vrime komunizma je taj običaj bi zabranjen, a remeta je bio novčano kažnjen kako se vidi iz župne kronike. Nekad je narod ostavljao panjeve pred vratima dvorišta i sakristan ih je skupljao i odnosio do čimatorija i navečer bi zapali vatru.

¹⁴ Kazivala Katija Stančić.

Nekada se u Škripu na Badnji don išlo od masline do masline i govorilo: "Maslino rodi noćas se Bog rodi." ¹⁵

Koji dan pri Božića dica i mladići počeli bi skupjat po šumi, oko kuća ili od pojedinih gospodara tražit jednu biju za Badnjak. Te se bje donesu i misec dan pri, točnije borovine. Domaćini su im davali velike panjeve, hrebove koje su teško mogli cipat, a njima su bili dobri za održavanje vatre. Skupjena drva su ostavljali kod crkvi i u blizini se pali oganj koji je gori do Tri kralja.¹⁶

Kada zazvoni „Zdravomarija“ domaćin je unosi badnjak u kuću. Na vratima je pozdravlja ukućane: „Dobra večer i na dobro van doša Badnji dan!“ Ukućani mu odgovore: „Tako i tebi.“ Na Badnji dan se postilo, nije se jelo gotovo ništa nego par fritula ili pršurata i malo rakije. Nakon unošenja badnjaka u kuću je bila večera i to redovito bakalar, zelje, nekoliko vrsta ribe te na kraju vino i pršurate. Borove su kitili orasima, narančama i bombonima zamotanim cukarinima. Na Božić ujutro bi išao od kuće do kući i čestitao Božić, a ljudi su ga darivali domaćim kruhom, pa je siromašna obitelj imala kruha do mile volje. Ni se hodilo na polnoćku, nego su to bile ujutro mise koje su se zvale Novene. U drugoj polovini 20. st. se u ponoć išlo u crkvu, domaćice su čekajući ponoćku pripremale jela za Božić i slatkiše: hrstule, pršurate, roguše i strilac. Roguše su se davale ženskoj a strilac muškoj djeci, a obadva ta kolača bila su sa bajamima nabodenim u tijesto. Za Božić se pekao i bolji kruh u koji se stavilo malo ulja i zvao se božićni kruh. Poslije mise su jedni drugima čestitali, častili se i odmah jeli mesnu hranu.¹⁷

2. Božićno vrijeme

Božić se, kao što smo već spomenuli smatra najveselijim kršćanskim blagdanom. Na taj dan, 25. prosinca, svake se godine slavi rođenje Isusa Krista, a taj blagdan vuče svoje

¹⁵ Kazivao Ivica Martinić.

¹⁶ Kazivao Ivica Stančić.

¹⁷ Kazivao Ivica Stančić.

korijene još iz antike. Neki kao početak božićnog razdoblja uzimaju blagdan Svih Svetih (1. studenoga) Na spomendan sv. Tome (21. prosinca) svi se u najvećoj mjeri pripremaju za slavlje Božića pa odlaze na ispovijed. Blagdan Božića je početak nove liturgijske godine.¹⁸ Sami dan Božića provodi se u krugu obitelji gdje jedni drugima međusobno čestitaju, a na otoku Braču čestitka zvuči ovako: *Na dobro van doša Božić*. Drugi odgovaraju: *I vami isto!* Na Božićno jutro obitelji zajedno odlaze na jutarnju misu te se nakon toga vraćaju kući na blagdanski ručak koji je činila uglavnom juha, pečeni odojak, te neizostavni božićni kolači. S obzirom na činjenicu da u božićno vrijeme ubrajamo blagdane Božić, Sveti Stjepan, Sveti Ivan, Nevina dječica, Silvestrovo, Nova godina i Sveta tri kralja o svakom pojedinom blagdanu ćemo detaljnije u idućim poglavljima.¹⁹

3.1. Sveti Stjepan Prvomučenik (26. prosinca)

Sv. Stjepan rođen u Jeruzalemu početkom I. stoljeća. Oklevetan je da je govorio protiv Mojsija. Stoga je oko 36. godine kamenovan izvan zidina Damaska. „Štovanje sv. Stjepana također seže u davna vremena, točnije u 4. stoljeće čemu svjedoče brojne crkve posvećene upravo njemu. O njemu kao i o drugim svecima postoje mnoge legende. Poznate su legende o njegovim čudesima pa se tako npr. vjeruje da je odjeća uzeta s oltara i stavljena na bolesnike pomagala da isti ozdrave, cvijeće uzeto s oltara sv. Stjepana bilo je položeno na oči slijepa žene koja je nakon toga progledala.“²⁰

Blagdan sv. Stjepana nosi različite nazive: *Stjepanovo*, *Stipanovo*, *Stipanja*, *Stipanje*, *Stjepanje*, *Stipandan*, *Stipandan Božićni*, *Stepandan*, *Stipajdan*, *Štefanje*, *Šćepandan* i sl. U kršćanskoj ikonografiji sv. Stjepan prikazuje se kao đakon s palmom u ruci. Također, njegova posebna oznaka su komadi kamenja koji podsjećaju na mučeništvo. On je zaštitnik konja, timaritelja, kočijaša, bačvara, podrumara, zidara, tesara, klesara, tkalaca i krojača. Vjernici se mole sv. Stjepanu kako bi im pomogao kod glavobolje, bolova, kamenca mjehura i žučnoga kamenca, te za laku smrt. Štovanju sv. Stjepana prvomučenika svjedoče brojne ranokršćanske

¹⁸ Usp. Braica, Silvio, Božićni običaji. *Ethnologica Dalmatica*, Split, 2004. str. 6.

¹⁹ Dragić, Marko, *Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja*, Croatica et Slavica Iadertina 14 (1). Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2018. str. 190.

²⁰ Dragić, Marko. *Sveti Stjepan prvomučenik u hrvatskoj kulturnoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica* 27 (1). Etnografski muzej Split, 2020., str. 44.

crkve, a jedna od njih može se pronaći i na otoku Braču, točnije u Pučišćima kao i sanktonim *Stipanska uvala*.

Na otoku Braču, običaj je, kao i u većini Hrvatske da od blagdana sv. Stjepana započinje blagoslov kuća i obitelji. Prema tom običaju, obitelji bi u trenutku blagoslova trebale biti na okupu, svećenika treba dočekati otvorenih vrata s upaljenom svijećom i križem na stolu. Na kraju, svećeniku se daje dar prema onome tko što ima. Prije se poklanjalo meso, slanina, a u današnje vrijeme novac.²¹

3.2. Sveti Ivan apostol (27. prosinca)

Blagdan sv. Ivana apostola, a ujedno i najmlađeg evanđelista slavi se drugog dana Božića, odnosno 27. prosinca. Sv. Ivan rođen je u ribarskom mjestu Betsaidi. Otac mu se zvao Zebedej, a majka Saloma poznata i kao vrlo pobožna žena koja je Isusa pratila na njegovom križnom putu, ali i svjedočila i uskrsnuću. Svi smo, vjerojatno, upoznati s pričom kako je Ivana i njegovog brata Jakova Isus pozvao k sebi dok su krpali ribarske mreže. Oni, zajedno s Petrom bili su jedni od najbližih Isusovih učenika koji su ga vjerno pratili. Ivanov brat, Jakov, doživio je mučeničku smrt dok je sv. Ivan osnivao kršćanske zajednice i crkve. Prema vjerovanjima, odveden je u Rim i mučen vrelin uljem, a budući da je to preživio, prognan je na jedan otok u Egejskom moru gdje je morao raditi s ostalim zatvorenicima. U tom zatočeništvu napisao je Knjigu Otkrivenja, a kasnije kad je bio na slobodi napisao je Evanđelje i tri poslanice te potom, u dobi od 100 godina i umire.²²

U ikonografiji, sv. Ivan često se prikazuje s perom, a njegov simbol jest orao ukazujući na njegove duboke misli. Prema tome, zaštitnik je pisaca, teologa, skladatelja, slikara i slično.²³

²¹ Dragić, Marko. *Sveti Stjepan prvomučenik u hrvatskoj kulturnoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica* 27 (1). Etnografski muzej Split, 2020., str. 45.

²² Ljubljani Isusov učenik i najmlađi od dvanaestorice apostola 27. 12. 2021. <https://hkm.hr/svetac-dana/sveti-ivan-apostol-i-evanđelist/> (pristup 4. svibnja 2022.)

²³ Isto.

3.3. Sveta nevina dječica (28. prosinca)

Tri dana poslije Božića blagdan je Svete nevine dječice. Na taj dan prisjećamo se Herodova pokolja dječaka u dobi od dvije godine pa i manje. Ubijajući sve dječake smatrao je da će među njima ubiti i Isusa. U Hrvatskoj tradiciji postoje brojni nazivi za ovaj blagdan, no nitko od istraživača i znanstvenika, nažalost, nije bio toliko zainteresiran za ovaj blagdan da istraži i otkrije malo više o istome. U Bibliji spominju se tri Heroda i sva trojica radila su grozne stvari. „Prvi od njih jest Herod Askalonit kojeg se vezuje za ubojstvo nevinih dječaka, drugi je Herod Antipa koji je naredio da se Ivanu Krstitelju odrubi glava te je treći Herod Agripa koji je dao ubiti Jakova. Smatra se kako je Herod oženio nećakinju jednog arapskog kralja te je s njom imao sina. Njegov sin, od cara Augusta na poklon je dobio judejsko kraljevstvo. Od šest sinova, najstariji po imenu Antipar poslao je Aleksandra i Aristobula u Rim kako bi se školovali. Aleksandar se pokazao odličnim govornikom pa je s ocem više i češće pričao o nasljeđivanju kraljevstva. Sinovi su se požalili caru, a kralj ih je, uvrijeđen, protjerao. U tom vremenu, u Jeruzalem dolaze tri mudraca u potrazi za novorođenčetom, odnosno u potrazi za novim kraljem. Herod se uplašio jer je mislio da će mu novi kralj oduzeti kraljevstvo te je planirao ubojstvo svih dječaka. U međuvremenu, anđeo se javio Josipu te mu zapovjedio da ode u Egipat jer ga Herod želi ubiti njegovog sina. Po povratku iz Rima gdje ga je pozvao car, Herod je ispunio svoju namjeru i naredio ubojstvo svih dječaka jer je samim tim želio ubiti Isusa.“²⁴

Spomendan na pokolj nevine dječice svetkuje se 28. prosinca. U hrvatskoj tradiciji „taj dan se još naziva *Nevina dica*, *Mladenci ili Mladinci*, dok se u Splitu čak upotrebljavao naziv *Sveti Mladinci*. U nekim područjima se naziva i *Dječji dan*. Ironično, taj dan povezuje se i sa šibanjem djece. U velikom dijelu Hrvatske to bi se radilo jednim prutom ili šibom, a tradicionalno se na taj dan blagoslivljaju šibe.“²⁵

Na otoku Braču taj se običaj sačuvao sve do osamdesetih godina prošloga stoljeća što mi je mogla posvjedočiti i moja majka. Naime, ona je rođena u Pučišćima gdje se taj običaj vjerojatno najdulje zadržao na cijelom otoku. Ona se prisjeća toga na sljedeći način:

²⁴ Marko Dragić, *Sveta nevina dječica u hagiografiji i hrvatskoj kulturnoj antropologiji*. Ethnologica Dalmatica 28. Etnografski muzej Split, 2021., 52-55.

²⁵ Isto, 56-57.

Moja dvo brata spola su u komori do mene, a jo soma. Otac bi se ujutro rano bi digo i pri nego grije u petrodu ušo bi u komoru i sa šibon istuko braću. Mene ni nikad jer san jo bila žensko, ali san isto znala će to znoči. To su roditelji činili kako bi pokazali dicitu da u životu tribo malo istrpit k oče su to i ovo bidna dica koju slavimo.²⁶

3.4. Silvestrovo (31. prosinca)

Svetkovina sv. Silvestra naziva se Silvestrovo. sv. Silvestar 314. godine postao je papom, a poznat je i kao jedini papa koji je umro prirodnom smrću.²⁷ U hrvatskoj tradiciji Silvestrovo se naziva Starom godinom.

U Hrvatskoj, Silvestrovo je popraćeno brojnim slavljinama, vjerskim običajima, obredima i sl. Običaj je da se posljednjeg dana u godini zahvali na svemu što je ona donijela te izraziti želje i molitve za iduću, novu godinu. Na otoku Braču jako su raširena kolendanja uoči nove godine. Neke od tih kolendi bile su gotovo identične onima koje su se izvodile za Tri Kralja, samo bi se izmijenio naziv blagdana koji se slavi. Kako bi se drugima izrazile želje u novoj godini ili *novom litu* pjevale su se sljedeće kolende:

Lipa grana od oriha

lipa grana od oriha,

hvaljen Isus i Marija.

Dovle jesmo dobro došli

starešinu pozdraviti.

Poštovani starešina,

častan jedi od kolina.

Večeras ću vama priti

Mlado lito navistiti.

²⁶ Kazivala Katija Stančić.

²⁷ Dragić, Marko. *Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, 50 (2), Split, 2015, str. 303-305.

Ili pak druga:

*Dobra večer, starešina,
gospodine moj, na dobro vam mlado lito,
s vamin anđel stoj.
Bog vam poda lipo zdravlje,
veselimo se,
Isukrstu, Božjem Sinu,
poklonimo se.
I ovima Mladencima,
gospodine moj,
na dobro vam Mlado lito,
s vamin anđel stoj.
Bog vam poda lipo zdravlje,
veselimo se,
Isukrstu, Božjem Sinu,
poklonimo se!²⁸*

3.5. Nova godina/Na prvi dan od godišća/Mlodo lito

Nakon Silvestrova dolazimo i do samog slavlja Nove godine za koju se vezuje niz praznovjerja. Slavlje, popularnije i kao doček nove godine nije se održavalo sve do dvadesetoga stoljeća. Od tada, svake se godine organiziraju razni dočeci na gradskim trgovima, hotelima, restoranima, kafićima i sl. Prema tim praznovjerjima, npr. u ponoć se skače sa stolica vjerujući kako će nova godina biti mnogo uspješnija ili se pak stavlja novac u novčanike kako bi nova godina bila financijski bolja. Na Braču je u davna vremena bilo popularno vjerovanje: *kad*

²⁸ Dunja, Rihtman – Šotrić, Narodna tradiconalna muzika otoka Brača, "Brački zbornik" br. 11, Supetar, 1975., str. 249-253.

*cura gre istriesat tavaju niz ponistru na Storu godinu, koju prvuo ime čuje, tako će non se zvat muž.*²⁹

U Pučišćima na otoku Braču topilo bi se olovo kako bi se proricala budućnost. Moja majka prisjeća se tog običaja i svojih djedova i baka koji bi se okupili u jednoj maloj prostoriji s kaminom gdje bi predvečer na istom tom kaminu otapali olovo i jedni drugima proricali budućnost.

U Selcima na otoku Braču, tradicija je na dan nove godine doći na glavni trg u mjestu, odnosno *pjacu* gdje se oko bora postavljenog u središte pleše novogodišnje kolo. Pod bor se postavlja bačva mladoga vina kojim se časte prisutni, a prije bi se na trpezi našao i suhi bob. Postojale su kolovođe obučene u crvene prsluke koji bi povelili kolo, a ostali bi se postepeno pridruživali pjevajući sljedeće stihove:

Svima vami skupa koji ste ovode

na dobro van mlado lito dojde.

Ča komu imaš zavidit

mnogo lita i godin,

*živili!!*³⁰

U Selcima je kolo za Mlado lito izgledalo ovako:

Posli obida išli bismo na srid pijace i čestitali bi jedni drugima: „Na dobro Vam došlo Mlado lito“, oko ure, tamo bi stavili bob i baril s vinom. Formiralo bi se kolo uz harmoniku, i onda plesalo. Kolo se plesalo na Mlado lito i na Tri kraja, ali se na Tri kraja više ne pleše.

Svi skupa koji ste ovde

Na dobro vam Mlado lito dođe.

Puše bura ne držite nas ovde

Na dobro vam mlado lito dođe.

Puna vina konoba, srebra i zлата komora

²⁹ Dragić, Marko. *Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, 50 (2), Split, 2015, str. 320-322.

³⁰ Kazivao Ivica Stančić.

I stegance od vola

i barilac od pola

Ča pomuna stari did

Mnogo lita i godin

živili, živili.³¹

3.6. Sveta tri kralja (6. prosinca)

Prema Bibliji, kako nam je zasigurno svima poznato, postojalo je proročanstvo koje je nagovještavalo rođenje djeteta koji će ujedno biti i novi kralj te da će se njegovom rođenju pridružiti i jedna zvijezda velikog i čudnovatog sjaja. Tako je i bilo, nakon rođenja Isusa Krista u Betlehemu ista ta zvijezda, prema kršćanskoj tradiciji, pokazivala je put do Isusa trima kraljevima: Gašparu, Melkioru i Baltazaru. „Njih trojicu naziva se mudracima ili kraljevima koji su, vjeruje se, rodom bili iz kaldejske zemlje što bi danas odgovaralo području Arabije. Zanimljiva je činjenica da u trenutku kada su se trojica kraljeva uputila prema novorođenome Isusu nisu znali jedan za drugoga te su tako dolazili svatko iz svog smjera da bi se potom susreli u Jeruzalemu. Prema vjerovanjima i tradiciji, kao darove donijeli su zlato, tamjan i mirise (u nekim dijelovima Hrvatske, pa među njima i na otoku Braču kaže se da su nosili zlato, tamjan i mirtu, a mirta je zapravo jedna vrsta biljke). Blagdan Sveta tri kralja slavi se 6. siječnja, a u narodu se naziva još i Vodokršće ili Bogojavljenje.“³²

Diljem Hrvatske, vrlo važnu ulogu imaju različite pjesme i običaji koji su se izvodili ili na sam blagdan Sveta tri kralja ili dan, odnosno večer prije. Tako sam zabilježila pjesmu koja je nastala na području mjesta Bol na otoku Braču. To je zapravo bolske kolenda koja se tradicionalno pjeva dan prije Sveta tri kralja u klaustu ispred crkve ili dominikanskog samostana. Posljednje dvije godine ta se tradicija nakratko zaustavila zbog pandemije. Pjesma, odnosno kolenda nosi naziv *Istekla je iza gore*:

Istekla je iza gore

³¹ Kazivao Ivica Stančić.

³² Marko Dragić, *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, Crkva u svijetu 42 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 96-117.

*Istekla je iza gore, Gospodine moj,
prva zvijezda danka zore, s vamin anđeo stoj
Zapadu se otezuje, Gospodine moj
i mir svitu navišćuje, s vamin anđeo stoj
da se rodi dobrotivi, Gospodine moj,
Isus dragi milostivi, s vamin anđeo stoj
ki se za nas porodio, Gospodine moj,
đavlu silu svu slomio, s vamin anđeo stoj
i još oni rajski dvori, Gospodine moj,
ki na nebu jesu gori, s vamin anđeo stoj
i još oni rajski kamen, Gospodine moj,
Uživali vjekov amen, s vamin anđeo stoj
Bog Vam poda lipo zdravlje, veselimo se!
Isukrstu Božjem sinu, poklonimo se!³³*

Također, uz prethodno navedenu pjesmu izvodila bi se još jedna koja je govorila o Bogu, točnije Isusu koji se rodio i došao u obliku čovjeka na zemlju te radio mnoga čudesa. Pjesma se sastoji od čak pedeset katrena, dok sam ja zapisala prvih deset koji glase ovako:

Kad se Bog čovik učini

*Kad se Bog čovik učini,
mnoga se čuda zgođiše,
I noć se u dan pretvori,
anđeli s nebesa sletiše.*

I jasno sunce sivaše,

³³ Kazivala Nina Marinković.

A tamnost noćna pobignu,

Živine Tvorca poznaše,

A đavlu sva moć izginu.

Zvizda se svitla ukaza,

Gor u svitlomu istoku,

Bez nijednoga poraza,

U svom zlamenju duboku.

Koju tri kralja vidiše,

U smutnji vele toj steći,

Vele se u sebi čudiše,

Ne znajuć što će to reći.

Jedan Gašpar po imenu,

Reče: Čudo je veliko,

Jer na našem vrimenu,

Nij se vidilo toliko.

Kraljić se kigod porodi,

Koji će s nami vladati,

Ki će gospodit s narodi,

I vrh svit oblast imati.

*Drugi Melkiel zvaše se,
Reče začuđen u sebi:
Ovim nam čudom kaže se,
Da je Bog sašal gor s nebi.*

*Treći imenom Bldasar,
Razuma pun i kriposti,
Premda vrimenom biše star,
Ovakve riči izusti:*

*Ni nami braćo, kasniti,
Jer ova zvizdan nas zove,
Za Bogu poklon činiti,
Da mu pridamo darove.*

*Spravimo vojsku i službu,
I dobre konje svrh svega,
Biće nam zvizda u družbu
Iščimo Boga našega.³⁴*

Svake se godine na dan Sveta tri kralja u crkvi Sv. Ivana Krstitelja u Poveljima na Braču pjeva ova ista pjesma, koja je, smatra se, stara čak pet stoljeća. Pronađena je i zapisana i u Postirima no s nekim preinakama.

³⁴ Kazivala Nina Marinković.

4. Kolendanje

Koleda je riječ koja ima mnoga značenja i koja se u različitim krajevima Hrvatske i zove drugačije pa je to *kolenda ili kolendra* u Splitu i njegovoj okolini, *koledva* u Dubrovniku i okolini i slično. Ljudi koji su izvodili taj običaj nazivali su se *koledašima, kolendašima, kolendrašima*, a sam čin nazivao se *kolendanje ili koledanje*. Kolenda se dosta dugo smatrala poganskim običajem. Također, smatralo se da se običaj koledanja najčešće izvodi oko Božića i Nove Godine, ali negdje zna i varirati. Koledare su ponekad činili i momci i djevojke. Pokatkad su to bili samo odrasli ljudi, a ponekad samo muška. „Iako se motivi u koledama isprepleću s motivima adventskih i božićnih usmenih vjerskih pjesama, te su pjesme pretežito svjetovnog karaktera, a zapravo su strukturom dosta bliske zdravicama i blagoslovima. Sadržaj je koledarskih pjesama raznovrstan i varira od ljubavne, povijesne, mitske do vjerske tematike. Koledarske su pjesme vesele, živahnoga ritma i ritmički skladne, kojima se od kuće do kuće čestitaju blagdani. U njima su često prisutne šale, ali i kletve ako bi domaćin uskratio darove koledarima.“³⁵

Pravi primjer je zapravo sam otok Brač. Na Braču kolendanje započinje na dan sv. Kate (25. studenog) kada ljudi idu od kuće do kuće i čestitaju imendan. „Osim sv. Kate, čestitaju sv. Nikolu, sv. Lucu, sv. Stjepana, sv. Ivana, a traje sve do Sveta tri kralja.“³⁶

Od dana sv. Stjepana, odnosno dan nakon Božića, a ponegdje i od Badnjaka kreće se u kolendovanje ili koledavanje. Koledalo se najčešće za Novu godinu do Sveta tri kralja, a taj je običaj ostao do danas u gotovo svim mjestima otoka Brača. Svrha samog koledanja bila je ta da bi se obilazilo kuće i pjevale pjesme kako bi se ljudima čestitao imendan ili zaželjela sretna nova godina, a ljudi bi ih zauzvrat častili pićem ili darovima. Grupe koledara činilo je uglavnom petero ili šestero mladih, no ponekad ih je znalo biti i dvostruko više. Prema tradiciji, koledari dolaze ispred kuće, otpjevaju pjesmu kojom pozdrave domaćina i njegove ukućane, zatim domaćini otvaraju kuću i časte ih jelom i pićem. Najčešće im daju pršurate i hrustule, a za piće prošek. U starija doba nisu se davali darovi koje bi oni nosili svojim kućama. Jedino pravilo je bilo da se ne pjeva u kući ako su ukućani u žalosti zbog smrti člana svoje obitelji.

³⁵ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008. str. 27-32.

³⁶ Dragić, Marko. *Koledanje i veseljanje u hrvatskoj tradiciji*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, 1., Split, 2008., str. 21-23.

Običaj je od starine da se u Bolu na isteku stare odnosno na početku Nove godine, te uoči Sv. Tri kralja (05. siječnja) pjeva odnosno kolenda po kućama. Pjevalo se i ostale dane od 31.12. – 05.01. Pjevala su djeca (mlađe i starije grupe) te stare grupe ljudi. Posebno je bilo naglašeno pjevanje starijih ljudi, grupe Boljana, u Dominikanski samostan otići zapjevati i „nazvati“ „Vodokršće“ bolskim dominikancima.

U ove dane pjevale su se tri izvorne bolske pjesme, svaka na svoju melodiju i to:

- 1. „Na svaršjetku od godišća, odnosno „Na parvi dan od godišća“*
- 2. Za tri kralja pjevala se pjesma „ Istekla je iza gore“*
- 3. Za tri kralja u samostanu se pjevala pjesma „ Kad se Bog čovjek učini“³⁷*

Na parvi dan od godišća

Duošli smo Vas pozdraviti

I nazvat Vam dobre danke,

Dobre danke mlado lito

Da Vam bude svim čestito.

Svim kolicim velim i malim

U duši se radovali,

A žalosti ne imali.

Mi Vam dare ne nosimo

Već Vam jubav svu prosimo.

(slijedi nazivanje)

Prid kućom Vam bila murva

Paran.glava mudra.

³⁷ Običaj kazivao Mario Marinković (pjesme *Istekla je iza gore* i *Kad se Bog čovjek učini* prisutne su u prethodnom poglavlju).

Malo dalje bor zeleni

Šera cvit rumeni.

Vaše ćerke zlatne grane

Meritaju kapetane.

Vaši sini muškardini

Pravi su Vam berekini.

(ako je u kući malo dijete)

Na vrh kuće golubica

Vaša jabučica.

(ako je bilo nekoga tko bi se slučajno zatekao u kući ili živi u toj kući, njemu bi se također zapjevalo)

Ovu kantu ostavimo

Sve ostale pozdravimo.

I litos ka i do lita ovde

Na dobro Vam mlado lito/ Vodokršće dođe.

Otvorite nam škafetine,

Paričojte nan bićerine

I na stolu bocun vina

Ma ne vodna nego cila.

Ne činte nas stati

Pred Vašima vratim

Jer nas bura mlati.

Snig, snig do kolin

Pomogo Vas gospodin.

(ako ne otvore vrata i ukućani ne prime i počaste pjevače dodaje se još jedna strofa)

Prid kuću von divja loza

Šera divjo koza.

I onda uteću.³⁸

Na Novu godinu također se kolendalo, a običaj je bio zaplesati kolo negdje na trgu. U Bolu je bio običaj u kolo staviti neku stariju ženu i onda zapjevati:

Igra kolo, igra kolo

na dvadeset i dva

i u kolu, i u kolu

lipa Luce igra.

Kakva Luce, kakva Luce

medena usta ima,

da me hoće, da me hoće

poljubiti s njima.

Volio bi neg carevo blago,

ljubi Luce, koga ti je drago,

³⁸ Kazivao Mario Marinković.

samo nemoj koga nemaš rado.

Dok se ona odlučuje, igrači dalje pjevaju:

Ako nećeš nikoga,

šibaj vanka iz kola.³⁹

Tada ona izabere jednog, poljubi ga i izlazi iz kola, a on ostaje gdje je i bio. Kada se im bude dosta plesa, onda rastave kolo, ali se i dalje drže za ruke i uz pjesmu obilaze selo. Kolo se igra i danas u nekim mjestima, a uglavnom na Novu godinu i Tri kralja.

U Pučišćima na Braču zapisala sam sljedeću staru kolendu koje se sjeća kako moji tako i moja majka, a izvodila se u vrijeme od Božića do nove godine. Vrlo je slična kolendi koja se izvodila u Selcima na dan Nove godine:

O, šjor Ive, holte, holte,

ne drž'te nas vuode,

na dobro van Mlodo lito duojde.

Otvor'te nan škafetine,

izvalte bićerine,

jednu litru ursi – bursi,

mi smo žedni ko Turci.

Vode, vode,

na dobro van Mlodo lito duojde.⁴⁰

³⁹ Kazivala Nina Marinković.

⁴⁰ Kazivala Katija Stančić

5. Poklade

Pokladno razdoblje, prema narodu, započinje odmah nakon Sveta tri kralja, odnosno 7. siječnja. No, uzimaju se različiti datumi kao početak pokladnog razdoblja, a jedan od najčešćih i najučestalijih jest dan kada se obilježava svetkovina sv. Ante Opata, pa je prema tome poznata je izreka:

Sveti Ante Opat,

*uzmi motiku, hod kopat!*⁴¹

Svijećnica se obilježava 2. veljače pa se u crkvi blagoslivljaju svijeće:

Kandaluora, zima fora

koja muti do dna muora.

Za njon grije sveti Blaž, pa govori da je laž.

Za njon grije sveta Justina,

*koja govori da je istina.*⁴²

Pokladno razdoblje trajalo je sve do čiste srijede, a dan prije bi se organizirao ophod maškara ili maskenbal. Pokladne maske trebale su biti šaljive pa bi se muškarci često prurušavali u žene i obrnuto.

*Moglo se plesati svaki dan osim petka. Na pokladni utorak, na karnevala, priređuje se završna pokladna svečanost. Organizira se maskirani ophod po mjestu. Glavna figura povorke je Jure Karneval. Predvečer se čita njegov testamenat. Karneval se zapali kao glavni krivac za sve nevolje u protekloj godini. Navečer bi bio upriličen posljednji pokladni ples, obično maskirani. Bio je običaj, da majke u pola noći dođu po kćeri jer slijedi korizma. U jedanaest sati navečer toga dana zvonilo je zvono i to je bila takozvana manjarola, tj. znak da je do ponoći još jedan sat i da se može jesti mrsna hrana. U ponoć je počinjao korizmeni post.*⁴³

⁴¹ Kazivala Katija Stančić

⁴² Kazivala Ljubica Martinić.

⁴³ Kazivala Nina Marinković.

Maskiranje kao čin zabave svoje korijene vuče još iz davnih vremena kada su se mladići, kao što je objašnjeno u ulomku, oblačili u djevojke i tako šetali po selu. Nisu htjeli da ih netko prepozna pa bi pokrili ili ocrkali lice, a dolaskom pred kuće tražili bi darove koje bi po završetku dijelili među sobom. Jedan utorak prije korizme (ovisno kojega datuma bi bio Uskrs) bio bi *Pokladni utorak*. To slavlje započinjalo je i nekoliko dana prije iz razloga što su se nedjeljom u maškare oblačila djeca, ponedjeljkom mladi, a utorkom stari. Najveći maškarani pohod bio bi taj utorak prije čiste srijede kada bi se svi obukli u strašne maske s različitim rekvizitima, te prikladno pjevali i stvarali buku. Vjerovalo se da će buka i pjesma otjerati sve ono loše.

Karneval je najzanimljiviji dio Poklada. „Smatra se da riječ karneval potječe od latinskog uzvika: *Carne Vale!* što bi u prijevodu značilo: *Zbogom, meso!* Drugi, pak vjeruju da naziv potječe od *carrus navalis* što bi označavalo lađu na kolima koja je nekada koristila upravo na karnevalskim povorkama. Diljem Hrvatske običaj je odabrati princa karnevala koji se u različitim dijelovima Hrvatske drugačije i naziva, pa je tako u Dalmaciji *krnjo*, u Zagrebu *fašnik*, a u Istri *pust*. Princa karnevala kojega su odabrali ljudi okrivljuje se za sve nedaće koje su se događale u prošloj godini te mu se simbolično sudi i sve završava paljenjem istoga. Taj običaj ili možemo ga nazvati obredom zapravo je slavio pobjedu proljeća nad zimom.“⁴⁴

6. Sveti Josip (19. ožujka)

Sveti Josip vrlo je važan svetac u kršćanskom svijetu. Zasigurno svi znamo da je bio zaručnik Blažene Djevice Marije te da je potomak kralja Davida kojem je Bog obećao da će upravo od njega poteći Spasitelj. Evanđelja ne prenose ni jednu Josipu riječ već se samo nekoliko poglavlja Lukinog i Matejevog evanđelja progovaraju o sv. Josipu. Također, sigurno većina ljudi zna da je upravo sv. Josip zaštitnik Lijepe naše, ali ga se štuje i kao zaštitnika očeva, djece, siročadi, dobre smrti, radnika, obrtnika i slično. S time možemo povezati i činjenicu da se u posljednje vrijeme na dan sv. Josipa, 19. ožujka slavi simbolično i Dan očeva.

„Najznačajniji i najvažniji dio Josipova života bilo je javljanje anđela u njegovom snu koji mu kaže da se ne boji uzeti Mariju za ženu jer je dijete koje ona nosi doista začeto od

⁴⁴ Marko Dragić, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2012., str. 155-175.

strane Duha Svetoga. Sigurno se najslikovitije prisjećamo priče u kojoj sv. Josip svoju trudnu zaručnicu Mariju vodi na popis stanovništva, odnosno iz Nazareta u Betlehem kada se rodio upravo Isus Krist. Ne čudi nas stoga činjenica da je upravo sv. Josip bio odabran od Boga kako bi se brinuo o Mariji i Isusu, a zajedno s njima i činio Svetu obitelj. Sv. Josip bio je brižan otac i zaštitnik svoje obitelji. S obzirom na to da je blagdan svetog Josipa u Korizmi, nema nikakvog posebnog ili velikog slavlja.⁴⁵

Na otoku Braču dugi niz godina izvodi se i prenosi pjesma u čast sv. Josipa kojeg se pritom moli da čuva obitelj, mir u toj istoj obitelji te se veliča ljubav:

O Josipe, oče sveti

čuvaj kuću i posveti.

Svu obitelj da se složi,

ljubav sveta da se množi.

Mir, veselje u nama svrati,

strah gospodnji nek nas prati.

Krepošću da život plodi.

Putem raja da nas vodi.

Čuj nam oče molbu vruću

čuvaj nas i svu nam kuću.

Tebi ključe sve predajem

gospodarem priznajem.

Sve što može naškoditi,

kući dastoj odstraniti.

Od presvetog tijela brani,

ti nas oče sve nastani

⁴⁵ Marko Dragić, *Štovanje sv. Josipa u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*. Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, 18 (1), Kršćanski akademski krug (KRAK). Zagreb, 2020., 145-150.

da živimo na tom svijetu

*kao i ti u Nazaretu.*⁴⁶

Također, zabilježila sam kratku pjesmu koja je također izvodila od davnina na području otoka Brača, a govori o rođenju Isusa Krista koju ponovno možemo povezati sa sv. Josipom:

Blažena ura,

blažen čas

u koju se porodi

*Isus spasitelj naš.*⁴⁷

Jedan od mojih kazivača prisjetio se i ispričao kako se obilježavao blagdan sv. Josipa.

VJENČIĆ SV. JOSIPA

Supetar na Braču, ranih 1960tih

Nikoliko dan pri svetega Osiba (Josipa), moja nona Tina bi počela intenzivnije moliti iz njezine knjižice „VJENČIĆ SV. JOSIPA”. Ona je tu knjižicu čitala često i priko cile godine, a ne samo oko blagdana sv. Osiba. Molitvu iz te knjižice „Za svetu smrt” bi uvijek pročitala na glas. Još mi u uši zvonidu te njezine riči, jerbo ka mali od 10tak godin sam se uvijek vrti oko nje. Nona je živila s nama, a nono Ive, nima puno da je umra, samo pri par miseci.

Evo gledam ovu knjižicu, koja je priko moje majke došla do mene, a iz koje je i ona molila, vidim da se ove godine napunilo 60 godin od njezinog štampanja u „Tipografija” u Đakovu, a s dopuštanjem Bispupskog Ordinarijata u Hvaru, koji je ujedno i izdavač. Tadašnji hvarski biskup je bio monsinjor Miho Pušić.

Sveti Osib je bi svetac kojega su Supetrani uvijek molili, poštivali i volili. U ono vrime, njegov oltarić u supetarsku crkvu je bi odma na ulazu kod desnih pobočnih vratiju pročelja crkve, i njegov kip je sta u jednu vetrinu (stakleni ormar).

Isprid toga kipa, don Ante je moli devetnicu svecu koji je bi okićen cvićem koje bi donosile pobožne Supetarke iz svojih jeruli (ograđene okućnice za cvijeće). Najčešće su to bile frezije koje su svojim mirisom opijale sve nazočne u crkvu. Miris tog cvića volim i dan danas, i automatski me podsjeti na sv. Osiba.

⁴⁶ Kazivala Ruža Stančić.

⁴⁷ Kazivala Ruža Stančić.

Svake godine na blagdan bi bila svečana Misa, posli koje bi bila procesija kipom oko crkve, izvana. Ako bi koje godine Uskrs bio ranije, te bi blagdan sv.Osiba bio poslije Gluhe nedije, nedjelje kada su se pokrivali oltari i križevi, onda te godine procesije ne bi bilo. Tih godina sam bio tužan jer sam volio procesije.

Znam da su mi majka i otac govorili da je sv.Josip zaštitnik Hrvatske, što to onda meni kao malome dječaku nije gotovo ništa značilo. Danas sam svjestan njihovih riječi, njihovih djela, njihovog ponosa nad sobom i svojim, kao i poštovanja prema drugome, i njihovim običajima, ako su se uklapali u norme morala i etike.

Svima koji su meni prethodili, neka Gospodin dopusti gledati lice svoje. Svima koji su prešli kroz vrata smrti, kroz koja ih je blago i sveto uveo sv.Josip – Osib, kako smo ga zvali mi stari Supetrani. Eto, i ja idem Josipu s molitvom koju su molili svi moj stari, molitvom za svetu, mirnu i blaženu smrt.⁴⁸

Iz iste te knjižice molitvi svetom Josipu izdvojila sam jednu naslovljenu *Za sretnu smrt*.

Za sretnu smrt

O slavni sveti Josipe! Za onu neiskazanu sreću, koju si imao na zemlji, kada su kod Tvoje smrti prisutni bili Isus i Marija i u smrtnoj Te pogibli pomagali, jačali i tješili: molim Te ponizno, isprosi i meni tu milost, da na smrtnom času junački odbijem bijesne navale nečistoga duha i da blaženo umrem. Uzvišeni branitelju umirućih, budi mi u pomoći u tom strašnom času; isprosi mi milost, da u Tvom naručju uzmognem izustiti slatke i utješljive riječi: Isuse, Marijo i Josipe, u ruke Vaše predajem srce svoje i dušu svoju. Amen.⁴⁹

7. Korizma

Pred uskrsno vrijeme ili korizma vrijeme je odricanja i molitve koje traje četrdeset dana. To je vrijeme intenzivne pripreve za Uskrs. Upravo zbog toga to je razdoblje bez velikih slavlja i veselja, čemu u prilog govori činjenica da se u tom razdoblju nije ženilo ni udavalo. Također, korizma se najviše može osjetiti u crkvama koje skidaju sve ukrase, a u nekim područjima se

⁴⁸ Kazivao Ivan Vladislavić.

⁴⁹ Pušić, Miho, *Vjenčic sv. Josipa*, Biskupski ordinarijat u Hvaru, Tipografija, Đakovo, 1962, str. 45.

čak prekrivaju i križevi, nema pjesme niti instrumenata ni u kakvom obliku. „Korizma je razdoblje molitve i posta, pa se prema tome mnogi ljudi odriču nekih svojih štetnih navika tih četrdeset dana poput pušenja, pijenja kave i slično. U ranijim vremenima postilo se češće, a najviše o kruhu i vodi, no danas crkva propisuje obavezan post samo na dane Čiste srijede i Velikog petka.“⁵⁰ Na otoku Braču ono što vjerojatno najviše karakterizira razdoblje korizme jest Put križa koji se održava svakog korizmenog petka kao spomen na Isusovu muku. Održava se najčešće u crkvi gdje svećenik i dva ministranta obilaze svih četrnaest postaja na Isusovom križnom putu. Najvažniji dani Uskrsnog razdoblja su zasigurno Cvjetnica, Veliki petak i sam Uskrs.

7.2. Cvjetnica

Cvjetnica ili poznatije *Nedjelja muke Gospodnje* svetkovina je koja se slavi nedjelju prije samoga Uskrsa i svojevrsan je početak Velikog tjedna. Na taj dan slavi se Isusov ulazak u Jeruzalem koji su opisali sva četiri evanđelja. „U tradiciji ovaj dan ima više naziva, a na otoku Braču može se čuti: *Cvitnica, Nedija od muke ili Nedija od palme*. Na taj dan tradicionalno se umivalo u cvjetnoj vodi, blagoslivljale su se maslinove i palmine grane te pjevala Isusova muka na Svetoj misi.“⁵¹

Umivanje u vodi, vjerovalo se pridonosilo je zdravlju i ljepoti lica. U vodu bi se dodavale različite vrste cvijeća. Na Braču su se najčešće stavljale ružine latice koje bi se ubrale dan prije i stavile u vodu, a u nedjelju po samom buđenju djeca bi se umivala. Nadalje, svi se sjećamo dijela iz Biblije u kojem je narod Isusa dočekaao na ulazu u Jeruzalem mašući maslinovim i palminim granama. U spomen upravo na taj dan narod slavi Cvjetnicu. Na otoku Braču običaj koji se najviše zadržao jest upravo nošenje maslinovih grana s obzirom na činjenicu da otok obiluje maslinama. Dan prije grane bi se ubrale u poljima i donijele kući. U nedjelju bi cijela obitelj odlazila na misu, a svatko bi nosio svoju granu masline. Najstariji član obitelji, najčešće djed, nosio bi najveći svežanj grana jer bi ih po blagoslovu odnio u svoja polja. Vjerovalo se da će blagoslovljene grane sačuvati polje od tuče, suše i sličnih prirodnih nepogoda. Također, ostale grančice masline ostavljale bi se u kući kako bi ukućane čuvale od

⁵⁰ Jurilj, Zorica, *Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini*. Ethnologica Dalmatica, vol. 25, br.1, 2018. str. 6.

⁵¹Marko Dragić, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 155-157.

zla. Sve te grančice ostaju u domu sve do dana Pepelnice kada se od njih dobije pepeo za pepelanje. Nakon Cvjetnice, kao što smo rekli, slijedi Veliki tjedan ili *Vela šetemona*, a započinje Velikim četvrtkom.

7.3. Vazmeno trodnevlje

Vazmeno trodnevlje vezuje se za tri dana neposredno prije samog Uskrsa, točnije misli se na Veliki četvrtak, Veliki Petak i Veliku ili Čistu subotu o kojima će posebno i detaljnije biti riječi u idućim poglavljima. „Vazmeno trodnevlje najbolje karakterizira pojam *pasije* koji ima više značenja. Pasija može označavati muku odnosno patnju, zatim određenu vrstu uglazbljenog teksta o Isusovoj mucu i smrti te naposljetku srednjovjekovno prikazivanje Isusove patnje. Pasija u najužem smislu jest upravo Vazmeno trodnevlje dok u širem smislu obuhvaća razdoblje cijele Korizme.“⁵²

7.4. Veliki četvrtak

Veliki četvrtak poznat i kao Sveti četvrtak dan je Isusove posljednje večere. Taj dan prvi je u nizu Svetog trodnevlja. Vjernici se na taj dan prisjećaju Isusove posljednje večere s apostolima gdje su proslavili blagdan Pashe kada je Isus ustanovio i Svetu misu. Tu večer Isus je svojim učenicima oprao noge kao simbol ljubavi i gostoprimstva. Od Velikog četvrtka crkvena zvona ne zvone te izostaje pjesma tijekom Svetih misa. „Isus je na taj dan zauvijek zapečatio savez između Boga i čovjeka kada je rekao: *Ovo je moje tijelo koje se za vas predaje, ovo je krv koja se prolijeva za vas i za sve ljude za oproštenje grijeha.*“⁵³

U Sumartinu se na Veliki četvrtak služi misa u čast Isusove posljednje večere, a na toj misi pojavljuju se karakteristični čuvari Kristova groba poznatiji i kao *žudije*. Od Velikog četvrtka zvona ne zove sve do Uskrsa i sva raspela su prekrivena ljubičastom tkaninom tipičnom za korizmeno vrijeme.

⁵² Marko Dragić, *Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini*, Hum, 6. Časopis Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, 2010., str. 81.

⁵³ Marko Dragić, *Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini*, Hum, 6. Časopis Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, 2010., 82-83.

7.5. Veliki petak

Veliki petak spomendan je Isusove muke i patnje, ali i smrti. Tog dana izostaju sva misna slavlja te se uklanjaju svi ukrasi s oltara kao što su svijećnjaci, cvijeće i sl. Na Veliki petak obavezan je post, a cijeli dan ispunjen je brojnim obredima i ispunjen molitvom. Taj dan ne bi trebalo raditi ništa osim moliti. Na otoku Braču, točnije u Sumartinu dan započinje ranojutarnjom procesijom u susjedno mjesto Selca koje je udaljeno tri kilometra. Mještani Sumartina u šest sati ujutro jednom cestom kreću prema susjednom naselju, dok mještani Selaca u jednako vrijeme, ali različitim putem kreću prema Sumartinu. Na povratku se samo zamijene putovi. Na Braču se najčešće za ručak jede bakalar. U poslijepodnevnim satima ponovno se pjeva Isusova muka te se izvodi tradicionalno ljubljenje križa. Jedna od zanimljivosti Velikog petka odvija se u večernjim satima, odnosno procesija kroz mjesto dok se s obje strane ulice pale manje vatre kroz koje procesija ljudi zajedno sa žudijama prolaze. Neke od običaja Velikog petka zapisala sam iz perspektive najstarijeg i najmanjeg člana moje obitelji. Vrlo je zanimljivo vidjeti kako djeca Veliki petak doživljavaju potpuno drugačije od odraslih.

Na Veliki petak tradicionalno se gre na procesiju u Selca i nase koja kreće u 6 uri ujutro iz naše crkve sv. Martina. Za isto to vreme Selčani gredu u Sumartin i isto se vraćaju nase. Sumartinsku procesiju do određenog dila puta pratidu vojnici. Bit je u temu da se te dvije odvojene procesije na susretnu. Sumartinjani kad gredu u selca gredu ceston di gredu i auta, a Selčani u Sumartin gredu makadamon. Kad se te dvi procesije vraćadu nase onda je obrnuto. Ta procesija je tradicija i svima puno znači jer se održava već puno godin a cilin puten judi pivaju, mole i imaju vrimena razmišljat o Isusovoj mucu za sve nas.⁵⁴

Posebni je doživljaj bit na Braču za Uskrs, a pogotovo za Veliki petak. U našen se mistu na Veliki petak organizira procesija kroz cilo misto u devet navečer. Kroz cilo misto na putu su upaljene male baklje ili je zapaljena piljevina tako da se čini da procesija sa vojnicima prolazi između vatri. Meni je najzanimljivija ta procesija jer je cilo vreme prate vojnici koji stupaju i onda imaš osjećaj ka da si u vojsci. Kad se vratimo u crkvu budemo puna svita i piva se skraćena muka.⁵⁵

⁵⁴ Kazivao Josip Stančić.

⁵⁵ Kazivala Josipa Stančić.

7.6. Velika subota

„Velika subota, poznatija i kao Bijela subota dan je Isusovog počinka u grobu. Prema Bibliji, Marija Magdalena i druga Marija došle su obići Isusov grob. U tom trenu nastane potres, anđeo Gospodnji spusti se s neba i kaže ženama kako onaj koga traže, odnosno Isus nije tu već da ga traže među živima. Na dan Velike subote tradicionalno se obnavlja kućna vatra. Također, svećenik bi to jutro blagoslivljao vatru. Tradicionalno se u noći Velike subote palio i uskrsni krijes.“⁵⁶ U Sumartinu, vazmeno bdijenje počinje u 22 sata paljenjem ranije spomenutog uskrsnog krijesa ispred crkve. Vjernici u crkvi sjede u mraku i čekaju svećenika da unese veliku uskrsnju svijeću u crkvu. Nakon što se velika svijeća unese i ostali vjernici na njoj pale svoje svijeće. Nakon toga čitaju se razni psalmi i čitanja o nastanku svijeta. Nakon čitanja, u trenutku kada svećenik zapjeva stihove *Slava Bogu na visini* žudije, karakteristične posebno za Sumartin na Braču tradicionalno padaju vidjevši uskrsloga Krista. Oni bježeći izlaze iz crkve, a nakon njih izlaze dvije djevojčice obučene u anđele. Također, tradicionalno se u večeri Velike subote nakon vazmenog bdijenja donosi hrana na blagoslov, posebice jaja i sirnice koje se jedu na dan Uskrsa. Tradiciju žudija koja je ujedno i velika atrakcija za najmlađe zapisala sam upravo iz dječje perspektive:

Meni je najdraže kad je ono subota pri Uskrsa, Velika subota. Mama mi nikad ne da da vičen kroz tih par dan dok Isus ne uskrsne. U subotu se gre u crkvu kasno navečer zato ja moran spavat popodne. Već par godin pri bi mi se spavalo pa nisan mogla poč, ali sad san velika. Na Veliku subotu ti misa počinje u deset navečer. Puno traje i ima puno čitanja. Dođu i svi moji prijatelji zato šta tu noć padaju vojnici. Reć ću ti ja zašto padaju, oni kad vididu da je Isus Uskrsnu i kad vididu anđele kako izlazidu iza oltara oni se poplašidu i bižidu. Nama svima bude smišno zato šta oni svi padadu po podu i bacadu koplja okolo pa niko doleti u klupu kraj mene.⁵⁷

⁵⁶ Marko Dragić, *Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini*, Hum, 6. Časopis Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, 2010., str. 96.

⁵⁷ Kazivala Josipa Stančić.

8. Uskrs

Uskrs je kako svi sigurno znamo, najveći i najradosniji kršćanski blagdan. Uskrs se uvijek slavi nedjeljom pa se zato naziva i Nedjeljom uskrsnuća Gospodnjeg kada se vjernici, kako sama sintagma kaže, prisjećaju Isusova uskrsnuća. Poznato je da su već najstarije kršćanske zajednice slavile Uskrs, a negdje od 3. stoljeća zaživio je i običaj trodnevne svetkovine Isusove posljednje večere, muke i samog uskrsnuća. Kao što smo već ranije spomenuli, uskršnji običaji započinju već nedjelom Cvjetnice i traju cijeli Veliki tjedan. No, sam blagdan Uskrsa dan je za obitelj i proslavu Isusova uskrsnuća. Obitelji odlaze na jutarnje svete mise te se nakon toga okupljaju na zajedničkom ručku. Zanimljiva uskršnja tradicija jest bojanje i ukrašavanje pisanica. To je dio uskrsnog slavlja koji je najzanimljiviji za one najmlađe. Na otoku Braču i najstariji mještani sjećaju se bojanja jaja, ali na ponešto drugačiji način nego što je to danas. Prije su se jaja bojala na mnogo kreativnije načine, odnosno s onim što se moglo naći u kući, pa se tako npr. crvena boja jaja dobivala iskuhavanjem cikle, a narančasta kore luka. Bile to prirodne ili umjetne boje i ukrasi *tuckanje jajima* lijepa je tradicija koja svima ostaje u lijepom sjećanju. Naime, djeca bi na uskrsno jutro uzimala pisanice i udarali vrhove pisanica jedni drugima. Gubitnik bi bio onaj čija bi ljuska jaja pukla kada bi udarao drugo jaje ili kada bi ga netko drugi udario. O veselju Uskrsa govore i sljedeći zapisi:

Na nediju od Uskrsa jo grijen u crikvu. Ne grijen nikako nego na Veli pijetak jer nimon vrimena. Crikva bude puna i pivodu se uskršnje pisme. Posli se fameja oklupi na obidu i svi su zadovoljni. Meni je običaj svake godine puoć u matere i oca u Pučišća za Uskrs, tribo se vidit cilu rodbinu i svih koje voliš.⁵⁸

Na Uskrs se čestita: *Na dobro van došlo sveto Uskarsnuće! Na dobro van doša Vazam!, a odgovor je: I Vami na spasenje.⁵⁹*

⁵⁸ Kazivala Katija Stančić.

⁵⁹ Kazivala Katija Stančić.

Fotografija prikazuje žudije župe sv. Martin, Sumartin (2016. g.)

9. Sveti Juraj (23. travnja)

Sveti Juraj iznimno je štovan svetac u Istočnoj i Zapadnoj crkvi „Vjeruje se da je sv. Juraj rođen između 275. i 281. godine, u plemićkoj obitelji, od oca rimskog vojnika iz Perzije i majke iz Kapadocije. Kasnije i on postaje vojnikom i napreduje u svom poslu, ali zbog štovanja kršćanstva dolazi u brojne sukobe sa zapovjednicima u vojsci. Čak ga je i poznati Dioklecijan pokušao odvratiti od kršćanstva, ucjenjivao ga je ako to ne napravi da će umrijeti mučeničkom smrću. Sv. Juraj nije odustajao od svoje odluke te ga je Dioklecijan dao utamničiti. Svetog Juraja privezali su za kotač s čavlima koji su se pri svakom okretanju sve više zabijali u njegovo tijelo. Usprkos svemu tome, on nije umro, a rane su mu zacijelile. Upravo to njegovo ozdravljenje preobratiло je mnoge nevjernike na kršćanstvo. Pokušali su ga ubiti i na način da su ga privezali za konja i da ga raščetvore.“⁶⁰

Sveti Juraj je jedan od četrnaest Božjih pomoćnika, a o njegovoj važnosti i popularnosti govori i činjenica da ga štiju i muslimani i Romi. Sveti Juraj zaštitnik je mnogih mjesta između kojih i otoka Brača, Visa, Senja, Poljica, Barcelone, Genove, Engleske, Portugala, itd.

„U tradiciji, sv. Jure zaštitnik je od teških bolesti, zaštitnik je ratara, pastira, konja i ostale stoke. Žene ga štiju kao zaštitnika od napadača i nasilnika. Također, poznat je i po tome što su mu se ljudi molili za obranu od zmajeva i vještica. U kršćanskoj tradiciji slavio

⁶⁰ Marko Dragić, *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 9 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 269-313.

je Veliki Jurjevdan (23. travnja) i Mali Jurjevdan (6. svibnja). U to vrijeme, u brojnim mjestima, među njima i na otoku Braču, palili su se Jurjevski krijesovi. Djeca bi pretrčavala preko krijesova jer se vjerovalo da će na taj način biti zaštićena od groznice. Na Braču, krijesovi su se nazivali *ognji*. S obzirom na činjenicu da se blagdan sv. Jure slavi u proljeće cvijeće i zelenilo još je jedan običaj ovog blagdana. Na Braču bi se bralo zelenilo i cvijeće te bi se kitili domovi, ljudi, ulazi u kuće, stoka jer se vjerovalo da zelenilo tjera demone.⁶¹

10. Sveti Marko (25. travnja)

Marko Evanđelist rođen je kao Ivan oko 10. godine, a kasnije se tek prozvao Marko. „Kum na krštenju bio mu je sv. Petar apostol s kojim Marko odlazi u Rim gdje mu je bio tumačem grčkog jezika. Sv. Petar primijetio je Markovu ljubav prema Bogu pa ga je poslao u Akvileju da i dalje nastavi propovijedati. Jednom prilikom dok je propovijedao po Jadranu uhvatila ga je velika oluja i odnijela među neke otočiće. Tu mu se ukazao anđeo rekavši da će upravo na tom mjestu niknuti grad njemu u čast. Prema tradiciji, na tom je mjestu, 421. godine utemeljena Venecija. Jednog dana nakon što je sv. Marko odslužio misu, skupina nasilnika uhvatila ga je i vukla po čitavom gradu, a potom ga stavili u tamnicu. Ujutro kada su došli po njega i vezali mu užu oko vrata, Marko izgovara sljedeće riječi: *U tvoje ruke, Gospodine, predajem duh svoj!* Nakon toga je i umro. Nasilnici i pogani htjeli su spaliti svećevo tijelo, ali vrijeme se odjednom promijenilo i nastala je ogromna oluja. Svećevo tijelo koje su pogani ostavili pronašli su kršćani i pokopali tijelo uz velike počasti. Sve to događalo se za vrijeme cara Nerona, poznat i kao veliki progonitelj kršćana. Uz djelo sv. Marka vezuju se brojna čuda između kojih kako je jedan mladić imao rak pluća. Jednom u snu mu se ukazao sv. Marko rekavši kako trebaju ići spasiti brod iz oluje. U tom trenutku je položio ruku na mladića koji se ujutro probudio potpuno zdrav, sv. Marko spasio je taj brod i sretno ga dovezao u Veneciju. Prema priči, jedan čovjek padao je sa zvonika sv. Marka u Veneciji, padajući je molio sv. Marka da ga spasi, što je on i napravio. Svetog Marka štuje i Katolička i Pravoslavna crkva, a zaštitnik je: odvjetnika, zidara, građevinskih radnika, zatvorenika, staklara, Egipta, Venecije,

⁶¹ Isto.

itd. Zaziva ga se u pomoć i moli mu se protiv nevremena, munje, tuče, ali i za dobru žetvu. Blagdan sv. Marka slavi se odmah nakon sv. Jurja, odnosno 25. travnja.“⁶²

11. Sveti Filip i Jakov (3. svibnja)

Sv. Filip je bio peti, a sv. Jakov deveti Isusov apostol prema redoslijedu pozivanja.

Sv. Filip bio je jedan od učenika Ivana Krstitelja prije no što ga je Isus pozvao da postane apostolom. Filip je, također, zajedno s desetoricom apostola bio prisutan u trenutku Isusova uskrsnuća. „Prije no što je otišao na nebo Isus im je rekao: *Podite po svem svijetu, propovijedajte evanđelje svemu stvorenju*. Prema tome, sv. Filip je propovijedao dugi niz godina među Skitima koji su ga jednom prilikom uhvatili i nagovarali da prinese žrtvu bogu Marsu. Ispod kipa boga Marsa izašao je zmaj koji je ubio sluge koje su držale Filipa u okovima. Nakon toga, Filip je zapovjedio zmaju da ode u pustinju i da nikome ne čiji našao. Zmaj je tako i učinio, a Filip je ozdravio sve bolesne, oživio troje mrtvih i krstio sve.“⁶³

Sveti Jakov rođen je u Galileji, a nazivan je: Jakov Alfejev, brat Gospodinov, Jakov Pravedni. Nazivali su ga bratom Gospodinovim jer su bili toliko slični da bi ljudi uvijek zamijenili jednog za drugog. Jakovom Pravednim nazivali su ga jer je kao što sama riječ kaže bio izrazito pravedan i svet, toliko da su ljudi pokušavali dodirnuti rub njegova plašta. Sv. Jakova ubili su na način da su ga bacili s krova jednog hrama te ga kamenovali. Svetog Filipa i Jakova svetkuje se i slavi istog dana (3. svibnja) zbog toga što su njihovi ostaci pokopani jedni do drugih u crkvi *Dvanaest apostola*.“⁶⁴

⁶² Dragić, Marko. *Sveti Marko evanđelist u kršćanskoj kulturnoj baštini Hrvata*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja 14 (2), Zagreb, 2016. 259.-281.

⁶³ Helena Dragić, *Apostoli sv. Filip i Jakov Alfejev u hagiografiji i poeziji Marka Marulića*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja 20 (1), Zagreb, 2022. str. 94.

⁶⁴ O tome više: Helena Dragić, *Apostoli sv. Filip i Jakov Alfejev u hagiografiji i poeziji Marka Marulića*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja 20 (1), Zagreb, 2022. 96-101.

12. Spasovo (četrdesetdnevnica)

Uzašašće ili Spasovo blagdan kojim se prisjećamo Isusova uzlaska na nebo, a slavi se uvijek četvrtkom četrdeset dana nakon Uskrsa. Vjernici se prisjećaju Isusova uzašašća na nebo kao jednog od ključnih i najbitnijih trenutaka kršćanstva koji je spasio čovječanstvo. Upravo zbog toga se blagdan i naziva Spasovo. „U hrvatskoj kulturi Spasovo karakteriziraju tradicionalni ophodi nazvani *križari i križarice*. Spasovo je povrh svega dan kada je Isus još više utvrdio svoju, vjeru svojih apostola, ali i ostalih ljudi. Karakteristični križarski započinjali su večer ranije kada bi se načinio jedan križ od lakšeg drveta koji bi se ukrasio različitim cvijećem. U skupinama križara i križarica uvijek su birana dvojica kao gazda i dvije djevojke kao gazdarice. U takvim ophodima obilazili bi selo, posjećivali mnoge domove i pjevali različite pjesme. Osim kroz sela prolazili su i kroz polja i pored stoke i blagoslivljali svetom vodom. Naposljetku, kada bi došli do svog odredišta nastalo bi veliko veselje. Pekao bi se odojak ili janje, a poslije toga uslijedile bi zdravice i kolo.“⁶⁵

13. Duhovi (Pedesetdnevnica)

Duhovi ili Nedjelja Pedesetnice blagdan jedan je od najstarijih kršćanskih blagdana kada se slavi silazak Duha Svetoga na apostole, točno pedeset dana nakon Isusova uskrsnuća. Od tuda i naziv Pedesetnica koji se ujedno slavi i kao dan kad je nastala Crkva u pravom smislu riječi jer su nakon silaska Duha svetoga na apostole oni mogli propovijedati tako da su ih mogli razumjeti ljudi različitih nacija i jezika. Prema tome, svi zasigurno znamo da se Duh Sveti na apostole spustio u obliku plamenih jezika. Tim darom apostoli su dobili snagu i darove kako bi mogli propovijedati evanđelje. Tako se u Sumartinu, kao vjerojatno u većini mjesta moli sljedeća molitva:

Pošalji Duha svojega, Gospodine, i obnovi lice zemlje!

Blagoslivljaj, dušo moja, Gospodina!

⁶⁵ Marko Dragić, *Spasovo u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 44 (3), Split, 2009., str. 305.-328.

*Gospodine, Bože moj, silno si velik!
Kako su brojna tvoja djela, Gospodine!
Puna je zemlja stvorenja tvojih.*

*Ako dah im oduzmeš, ugibaju
i opet se u prah vraćaju.
Pošalješ li dah svoj, opet nastaju
i tako obnavljaš lice zemlje.*

*Neka dovijeka traje slava Gospodnja:
nek' se raduje Gospodin u djelima svojim!
Bilo mu milo pjevanje moje!
Ja ću se radovati u Gospodinu.*

14. Tijelovo

Tijelovo ili Svetkovina Presvetog Tijela i Krvi Kristove je uz nekoliko ključnih blagdana poput Uskrsa, Božića i Velike Gospe jedan od najvažnijih kršćanskih blagdana. „Hrvatski narod taj blagdan naziva mnogobrojnim imenima kao što su: Tilovo, Brašančevo, Božji dan, Korosante i sl. Tijelovo se slavi svetkuje se uvijek četvrtkom, točnije devet tjedana nakon Uskrsa. Tim se blagdanom prisjećamo ustanovljenja euharistije na Veliki četvrtak. Proslava ovog blagdana seže još u 13.stoljeće i veže se uz svetu Julijanu Liješku kojoj se Bog ukazivao i govorio kako ljudi nedovoljno štiju Presveti oltarski sakrament Tijela i Krvi Kristove, stoga bi trebalo uvrstiti i taj blagdan u liturgijski kalendar.“⁶⁶ Tijelovo karakteriziraju svečane procesije, odnosno vjerske povorke koje idu od crkve preko mjesta ili s jednog kraja mjesta na drugo pritom vraćajući se na početak. Na otoku Braču običaj je da procesija kreće iz crkve preko cijelog mjesta i na kraju se vjernici ponovno vraćaju odakle su i krenuli. Cijelim putem tlo je posuto raznim cvijećem, a najčešće žukom koja raste u tom periodu. Također,

⁶⁶ Marko Dragić, *Tijelovo u hrvatskoj katoličkoj crkveno-pučkoj kulturnoj baštini. Crkva u svijetu 54 (1)*. Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2019. 59-81.

djeca koja su se te godine pričestila ili tek trebaju primiti sakrament Svete pričesti šetaju obučeni u bijelo, noseći košarice cvijeća koje prosipaju putem.

15. Sveti Antun Padovanski (13. lipnja)

Sveti Antun Padovanski iznimno je omiljen svetac u Hrvata. „Rodio se u Lisabonu 15. kolovoza 1195. godine. Zaredio se 1219., a već sljedeće godine stupio je u red sv. Franje Asiškog. Ime sv. Antun preuzeo je po sv. Antunu Pustinjaku koji je ujedno bio i zaštitnikom franjevačke crkve. Dugo je slušao o svetosti sv. Franje pa ga je jednom odlučio i potražiti. Na jednom skupu Antun je održao nekoliko propovijedi koje su oduševile sv. Franju te je Antuna postavio u odgojiteljski posao u tom franjevačkom redu. Umro je u samoći 13. lipnja 1231. godine u blizini Padove. Vjeruje se kako su na dan njegove smrti crkvena zvona u Lisabonu sama zazvonila. Danas, njegov grob nalazi se u bazilici sv. Antuna Padovanskog u Padovi. Sv. Antun zaštitnik je mnogočega, između ostalog: franjevaca, Padove, Lisabona, zaštitnik je onih koji se vole, supružnika, žena, poniženih, siromaha, itd. Također, pomoćnik je kod neplodnosti, ali i kod porođaja. Zasigurno nam je svima poznato da je oznaka sv. Antuna prepoznatljivi cvijet ljiljan, ali i procvjetali križ, knjiga i plamen. Često ga se prikazuje s djetetom Isusom u rukama prema jednoj davnoj predaji. Znak svetog Antuna jest ljiljan zbog toga što je on znak čistoće, a simbolizira bezgrješno začeće Blažene Djevice Marije.“⁶⁷

16. Sveti Ivan Krstitelj (24. lipnja)

Sveti Ivan Krstitelj kao što mu i samo ime kaže krstitelj je Isusa Krista, a zapravo je bio samo pola godine stariji od njega. U hrvatskoj kulturnoj baštini, sv. Ivan Krstitelj slavi se 24. lipnja. U Hrvatskoj, ali i diljem svijeta za blagdan sv. Ivana vezuju se brojne proslave, povorke, ophodi, procesije, Ivanjske pjesme, itd. Možda najznačajniji i najupečatljiviji običaj jest upravo paljenje Ivanjskih krijesova u noći prije samog blagdana. Stari je običaj da vatru preskaču momak i djevojka držeći se za ruke, ali to čine i mladi pojedinačno. Vjerovalo se da krijesovi,

⁶⁷ Marko Dragić, *Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica* 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018. 37-66.

koji su se palili tada, imaju moć otjerivanja demona, vještica i sličnih bića. Uz blagdan sv. Ivana vežu se i brojna pučka slavlja. Prema tome, upravo je sv. Ivan Krstitelj zaštitnik Povalja na otoku Braču gdje se nalazi i crkva posvećena upravo njemu. Nakon tradicionalne procesije i mise, mjesto slavi svog zaštitnika do dugo u noć uz glazbu, jelo i piće.

17. Velika Gospa (15. kolovoza)

Velika Gospa jedan je od najsvečanijih i najveselijih kršćanskih blagdana kojim se slavi Djevičino uznesenje dušom i tijelom na nebo, a slavi se 15. kolovoza. Prema podacima, blagdan Velike Gospe najviše se slavi u Europi i Južnoj Americi. Tog dana katolički vjernici prisjećaju se samog temelja svoje vjere i svega onoga što je ona zapravo i što simbolizira. Na taj dan, vjernici i hodočasnici diljem svijeta pohode Marijanska svetišta kako bi se pomolili Djevici. Kod Hrvata zasigurno je najpoznatija procesija i proslava Velike Gospe u Sinju. No, vjernici hodočaste i u svetišta poput Aljmaša, Marije Bistrice, Trsata i sl. Na otoku Braču, za blagdan Velike Gospe nema nikakve posebne proslave. Održava se svečana sveta misa i procesija kroz cijelo mjesto. No, stariji stanovnici otoka prisjećaju se nekih pjesama Gospi:

*Ide križ po nebu,
za njen Djeva Marija
svojeg sinka molila:
„Kaž mi sinko pravi put.“
Gdje no voda izvire
ispod mukla kamena
ondje sjedi Djevica
u ruci joj krunica,
na glavi joj ružica,
zlatne ruke umila,
grišne duše zalila.
Ove moje ručice*

*ćapajte se ramena
za Isusa ranjena.
Pogledajte gori doli
gdje se nebo rastvoriše.⁶⁸*

18. Sveti Luka (18. listopada)

U jesenskom razdoblju nije bilo mnogo svetkovina i slavlja zbog toga što je to vrijeme bilo vrijeme za radove u polju, posebno jematvu, odnosno berbu grožđa. 18. listopada, na blagdan Svetoga Luke, počinje lošije vrijeme pa se tada počinju saditi luk i češnjak. U narodu se u to vrijeme govorilo: *Sveti Luka u jarbole tuka.*

Smatra se da je sv. Luka bio podrijetlom iz Antiohije, a o njegovom životu zna se jako malo. Po zanimanju je bio liječnik, a iz Djela apostolskih saznaje se da je bio vjeran učenik svetoga Pavla. Budući da se o njemu zna vrlo malo nesigurni su i podaci o njegovoj smrti. Neki kažu da je život završio prirodnom smrću dok neki kažu da je bio mučenik. Sa sigurnošću znamo da je bio jedan od četiri evanđelista koji nam u evanđeljima donosi mnogo epizoda iz Isusova života. Slavi ga se kao zaštitnika liječnika i slikara.

19. Svi sveti (1. studenoga)

Samo podrijetlo blagdana i slavljenja Svih svetih potječe još iz 4. stoljeća kada se u Antiohiji slavio blagdan Svih svetih prvu nedjelju nakon Duhova. Prema tome, u 6. stoljeću, ista je svetkovina uvedena i u Rimu, a papa Bonifacije IV odlučio ga je staviti na dan 13. svibnja, odnosno dan kada je poganski hram Pantheon prenamijenjen u crkvu posvećenu Bogorodici i svim svetim mučenicima. Tek je papa Grgur IV premjestio blagdan na dan 1. studenog kako ga i danas slavimo. Razlog tomu bio je, što je nakon žetve i berbe različitih dobara bilo lakše ponuditi hodočasnicima hranu i piće. Tako je na otoku Braču vrijeme Svih

⁶⁸ Kazivala Ljubica Martinić.

svetih ujedno i vrijeme kad su smokve ubrane, obrađene, osušene i spremljene u kovčege ili vrećice u ljeto vade vani i počinju jesti. Za vjernike, ova svetkovina dan je kada mnogi razmišljaju o svom životu i tome kako on treba biti svet, te da na koncu treba živjeti na način kako bi se osigurao bolji drugi život. Također, dan je prožet i jednom dozom tuge jer se zbog Dušnog dana koji slijedi odmah jedan dan nakon mnogi i taj dan prisjećaju svojih pokojnih.

20. Dušni dan (2. studenoga)

Tradicija prisjećanja svojih pokojnih seže još u davno 7. stoljeće. Dušni dan ili Dan svih vjernih pokojnih spomen-dan je kada se crkva prisjeća svih svojih vjernih mrtvih. Na taj dan posjećuju se groblja, donosi cvijeće i pale svijeće. „U narodu ovaj blagdan ima više naziva kao što su Mrtvi dan, Dan mrtvih, Mrtvo spomenuće i sl. Djeca bi hodala po selu od vrata do vrata i govorila: *Dajte nan za žive, molit ćemo van za mrtve.*“⁶⁹

21. Sveti Martin (11. studenoga)

Kako se godina primiće svom kraju dolazi i blagdan svetog Martina 11. studenog. U Sumartinu, na Braču, to je poseban dan upravo zbog toga što je sveti Martin zaštitnik mjesta po kojem je ono i dobilo svoje ime. Također, franjevački samostan i crkva također nose ime sv. Martina. Kako je 11. studenog i Sveti Martin ujedno i „praznik vina“, kuša se mlado vino. Na taj dan govorilo bi se: *Sveti Martin, provrtil karatil.*⁷⁰ Za taj dan svi su se u Sumartinu dosta dugo spremali, posebice oni koji su slavili imendan na taj dan. Stara je tradicija da oni koji nose ime Martin u procesiji kroz mjesto nose kip tog sveca. Tek posljednjih nekoliko godina počele su se pojavljivati žudije, iste one koje su bile prisutne i za Uskrs, vjerojatno kako bi taj dan učinili još posebnijim. Danas, Sumartin broji samo dva stanovnika koji nose ovo staro, ali prelijepo kršćansko ime.

⁶⁹ Dragić, Marko. *Dušni dan u hrvatskoj katoličkoj baštini*, Obnovljeni život, časopis za filozofiju i religijske znanosti, 68 (3), Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2013., str. 417.- 426.

⁷⁰ Andro Jutronić, Brački zbornik, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb, 1975., str. 450.

22. Sveta Katarina Aleksandrijska (25. studenoga)

„Sveta Katarina Aleksandrijska jedna je od četrnaest božjih pomoćnica i pomoćnika, a ujedno je i Kristova nebeska zaručnica. Ona je zaštitnika teologa, filozofa, prosvjetnih radnika, studenata, itd. Narod je štuje kao mučenicu, ali i kao zaštitnicu žena i djevojaka, a moli joj se za zdravlje usta i jezika te za zaštitu od pobačaja. Blagdan je sv. Kate slavi se 25. studenog te se ujedno smatra datumom početka božićnih blagdana. Ne čudi onda izreka koju smo zasigurno svi barem jednom čuli: *Sveta Kata, snig na vrata.*“⁷¹

Neki bi momci odlazili koledati djevojkama koje su nosile to ime:

Sveta Kata kaća bon,

do Božića misec don.

Sv. Kata snig na vrata

Sv. Kata drvni don

*do Božića misec don.*⁷²

23. Vjenčanje

Brak se u prošlosti na Braču smatrao osnovnim preduvjetom za normalan, cjelovit život. Bračni je partner bio oslonac i pomoć: *divojka* nije mogla cijeloga svoga života biti svojima na teret, trebala je pronaći *čovika* koji će je hraniti i oblačiti, a momak je trebao žensku ruku u kući da navečer kad se vrati iz polja ne zatekne kuću u neredu, nekuhanu večeru, a odjeću prljavu. Presudan razlog bila je i želja za potomstvom, za produžetkom *tvuoje loze*. I u vrijeme prije Drugog svjetskog rata bilo je dosta samaca, i više no što je za očekivati s obzirom

⁷¹ Dragić, Marko. *Sveta Katarina Aleksandrijska u hrvatskoj katoličkoj tradicijskoj baštini*, HUM časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, 7, Mostar, 2011., str. 260.-287.

⁷² Kazivala Ljubica Martinić.

na negativan stav Bračana prema toj pojavi. To je u očima naroda bila gotovo sramota. Vjerovalo se je da su samci čudni ljudi, zbog takvog stava prema samcima često su se osim blažih naziva: *stori momak*, *stora cura*, *usidilica* koristili i podrugljivi, pa i uvredljivi nazivi, npr. *škopikonjac* (uškopljeni).

U razgovoru s mojim kazivačima, saznala sam da nitko od njih nije bio prisilom oženjen ili prisilno udana već su imali slobodu biranja svog partnera. Cure su se kroz godine udavala u različitoj dobi, neke u dobi od sedamnaest ili osamnaest godina, a neke čak od trideset. Muškarcima je glavni cilj bio završiti vojsku i osigurati sebi, a kasnije i svojoj ženi, sredstva za normalan život. Naravno dolazilo je do nekih poteškoća pri sklapanju braka ako je jedno potjecalo iz bogate, a drugo iz siromašne obitelji. Međutim, ako su djevojka ili momak čvrsto odlučili o svom vjenčanju, nije ih se moglo spriječiti. Još jednu prepreku predstavljalo je oduvijek, pa tako i danas krvno srodstvo. Po crkvenom zakonu ne smiju se vjenčati rod do trećeg koljena. Mještani bi se također protivili takvim vjenčanjima. No, do 50.-ih godina 20.st., ljudi su u velikoj većini slučajeva sklapali brakove sa sumještanima, a Škrip i Bol i većina bračkim mjesta bili mala naselja pa je *svak svakome već bi svojta*, brakovi su se nerijetko sklapali i među drugim rođacima. *Divojke i mladići* su se upoznivali kad bi počeli *hodit na bale*, a oni su se najčešće održavali nedjeljom. *Divojke* nisu smjele na bale ići same, roditelji su strogo pazili na njezin moral. Ako nije imala momka koji je već išao k njezinima na *pitonje* onda bi na bale išla s bratom, a ako nije imala brata onda bi s njom išli roditelji. Mladi su se često susretali i na studencu, gdje su *divojke* išle po vodu. Okolo bi šetali momci i čekali kad će doći *divojka* koja im se sviđa, a ukoliko bi se njezina simpatija nalazila tu, ona bi prolila vodu kako bi se mogla vratiti ponovno.

Obično su se mladić i djevojka *kortedavali* neko vrijeme, nakon toga bi roditelji divojčini počeli nagovarati kći da ga dovede u kuću. Kaže se da momak *gre na pitonje*, na pitonje bi momak obično išao s prijateljem, ocem, bratom i sl. Na *pitonje* se najčešće *išlo torik, četvrtik, nediju*, bilo je bitno da to nije petak, jer se smatralo da petak nije sretan dan. Momak bi ponekad nosio dar njezinim roditeljima, ponekad bi to bila *butilija* vina ili rakije, ponekad punč, a to je bila velika čast za njezinu majku. Roditelji bi za tu priliku pripremali večeru. Na zaruke se dolazilo drugom prilikom, međutim od 30-ih godina češći su bili slučajevi da se pitanje i zaruke održe istom prilikom, tako momak uštedi, pa ne mora donositi više darova.

U običaje uoči vjenčanja ubraja se i prenošenje miraza koji narod u bračkim mjestima naziva *dota*. Kazivači navode kako ni prije nije postojao tradicijom utvrđen minimum količine

dote, već se tada to rješavalo dogovorom. No, visina dote prilično je ovisila o imovinskim prilikama divojčine kuće; prosci su zato prilagođavali svoj zahtjev financijskom stanju divojčinog domaćinstva. U dotu su se donosile *intimele, lancuni, koltre, šugamani, kolrtine, tavaje*, itd. Uza sve ovo, *nevista* je sa sobom u dotu donosila i nekoliko *kanavaca od botane* (žutog platna). Ove su se *kanavace* kupovale u Splitu, a na njima su bili najčešće plavim koncem izrađeni crteži s popratnim tekstom, najčešće vezanim uz kuhinju:

Kuharica drvo štedi – da joj ručak više vrijedi.

Gdje vlada mir i sloga – tu je blagoslov od Boga.

Kuharice manje zbori – da ti ručak ne izgori.

Bože, daj mome domu

puno svake sreće,

svaki dan sve veće.

Nesreća nek bježi

ljubav se osvježi.⁷³

Svadbe su najčešće održavane subotom, a nekad bi bile i nedjeljom. Mogle su biti i drugim danima, osim petkom. Na vjenčanje bi bila pozvana najuža obitelj s obje strane, a svatovi su se nazivali *pirani*. Na Braču su oduvijek neke osobe na vjenčanju imale posebne dužnosti: kumovi *ili kumpari*, stari svat, barjaktar, žena koju je dovodio jedan od nevističnih kuma (neki su je zvali kuma), djevojčica koja je nosila buket, prijateljica ili sestra koja je mladoj pridržavala veo, mladoženjin otac, kuharice, svirač (*armonikaš*), pjevači *verasa* (samo ponekad u Bolu).

Veras se nije pjevao baš na svakom piru, izvodio se vrlo rijetko, na svakom pedesetom ili stotom vjenčanju. Pjevao se nekoj važnoj osobi ili prijatelju. Najčešće bi se to dogodilo kad nitko od *pirana* nije znao da će doći *kantaduri*: nitko ih nije pozivalo niti su se oni ikome najavljivali, pojavili bi se na kraju pira, negdje oko ponoći i zapjevali bi *veras*. Veras je zapravo u prijedru stih, ali to bi obično bila kraća pjesma koja bi se izvodila na vjenčanjima.

⁷³ Kazivala Ruža Stančić.

*Svima dobra večer
Ki ste u ovom piru
Vazda hvalite Boga
Živite u miru*

*Mlada nevistice
Poklon ti dajemo
Vašem rodu dika
Svi se radujemo*

*U majke su vas prosili
Poštenjem velikim
Ovde vas doveli
Veseljem velikim*

*Vas hoće ljubiti
Vaš prevjerni suprug
Neg vas je ljubio
Vaš predragi otac*

*Gospodine Bože
Sad ću vas moliti
od sarca poroda
da budu imali*

Na prvem rojenju

Mladu nevesticu

Koja će vam zibat

Ostalu dičicu

Na drugem rojenju

Mladog mornarića

Koji će vam biti

U starost hranica

Na trećem rojenju

Popa redovnika

Koji će vam biti

Vašem rodu dika

Gospodine Bože

Još ću vas moliti

Blagoslov Abramov

Vama podiliti

A sad na diljenju

Od Boga vam budi

Anđeli poslani

*Bili vam u družbi*⁷⁴

Svadbena ruho za ženu sastojalo se od vjenčanice, a ponekad i bijelog kostima, vela i krune koji su bili za vjenčanicu i šešira koji je išao uz kostim, lijepe cipele (koje se nisu nosile svaki dan u to doba) i buket. Kada bi mladenci izlazili iz crkve običaj je bio i ostao do danas taj da ih se posipa cvijećem, rižom, *munitom* (sitnim kovanicama) i bombonima. Vjerovalo se da riža donosi sreću, pa i danas stariji ljudi na Braču kažu: *Kad se budeš udavala (ženi), posut ću te rizima.*

Na zapadnom dijelu otoka, točnije u Škripu i Supetru pjevala bi se cijelim putem do crkve *Mi vodimo nevisticu*. Pjesma ide ovako:

Mi vodimo nevisticu,

Rože moja, rože moja

I viola, rože rumena

Nevistica Konja jaše,

Rože moja, Rože moja

I viola, Rože rumena.

Na njega se naslanjaše,

Rože moja, Rože moja

I viola, Rože rumena.

Sama sobom govoraše

Rože moja, Rože moja

I viola, Rože rumena.

⁷⁴ Veras kazivao Mario Marinković.

*Mili Bože, lipa ti san,
Rože moja, Rože moja
I viola, Rože rumena.*

*Tanka boka, a visoka,
Rože moja, Rože moja
I viola, Rože rumena.*

*Lica bijela i rumena,
Rože moja, Rože moja
I viola, Rože rumena.⁷⁵*

Nakon razbijanja *krokanta* odnosno tradicionalnog dalmatinskog deserta od usitnjenih orašastih plodova koji se dodaju u prženi šećer i koji se pod velikom temperaturom može se oblikovati u razne oblike, počinjalo je vrijeme zdravica. Nazdravljali bi po redu: kumovi, mladoženjin otac, a nakon njih bilo tko tko je imao želju nazdraviti. Najčešća pjesma pjevana na vjenčanjima i najčešće nakon zdravica bila je:

*Mnogo lita sritni bili, bili,
Mnogo lita živili.
Koliko kapi popili
Toliko dice imali.
Koliko kapi, toliko lit,
Bog im dao sritan vik.⁷⁶*

⁷⁵ Kazivao Josip Stančić.

⁷⁶ Kazivala Ruža Stančić.

Rječnik

B

bićerin – čašica

C

cipat – cijepati

Ć

ćapati – uhvatiti

D

don – dan

dil – dio

dosimje – doseže

dvo – dva

F

fameja – obitelj

G

grintav – loše volje

H

hreb – panj

I

izist – pojesti

K

kolin – koljena

kasil – mrtvački kovčeg

kapot – kaput

kapiton – kapetan

krokanat – tradicionalni dalmatinski desert

napravljen od usitnjenih orašastih plodova

koji se dodaju u prženi šećer

L

likarica – liječnica

M

meritati – zavrijediti

muškardini – momci

muore – more

N

nase – natrag

najiditi – naljutiti

O

Obid – ručak

odrišit – odvezati

ovode – ovdje

P

posic – posijeci

parićati – pripremiti

paloc – palača

S

sest – sjesti

spi – spava

stegno – but

Š

škafetin – ladica

T

tote – tu

travesa – pregača

U

uteć – pobjeći

V

vik – vijek

Z

zadovuojni – zadovoljni

24. Zaključak

Za svoj diplomski rad rado sam odabrala temu Kulturna antropologija otoka Brača. Sličnom temom bavila sam se već na samom početku svog studija. Tada sam pisala seminarski rad temeljen na usmenim predajama otoka Brača ne znajući da ću s istim istraživanjem i zapisivanjem nastaviti i na posljednjoj godini proširujući svoj rad. Razlog iz kojeg sam odabrala otok Brač jest taj što je to moj rodni otok koji me prije pet godina poslao na fakultet u Splitu, otok koji je od davnina mojim djedovima i bakama, pa sada i mojim roditeljima uvijek pružao sve najbolje za odgoj djece van velikih gradskih središta koja na kraju svega neke stvari i običaje cijene možda malo više nego ostali. Stoga sam svoj diplomski rad željela posvetiti svom otoku i svima onima koji na njemu žive i njeguju tradiciju. Brač je otok bogat usmenom tradicijom i običajima od kojih su se neki sačuvali i do današnjih dana, ali nažalost većina njih živi samo u sjećanju najstarijih otočana. Kroz razne priče, tradicije i običaje upoznala sam još bolje sam mentalitet otoka, mentalitet i razmišljanja nekih drugih vremena, načine života, rada, dijalekte i sl. Takve tradicije prije su se prenosile s koljena na koljeno, no danas to se sve manje događa jer većina mladih traži svoj životni put van otoka. Diplomski rad strukturiran je na način da sam započela s razdobljem Došašća i zaključila cijelu godinu blagdanom sv. Katarine. Opisani su svi važniji kršćanski blagdani i slavlja te zapisana brojna razmišljanja i priče starijih naraštaja. To je jedno veliko i neprocjenjivo blago otoka Brača kojeg ni njegovi stanovnici ne znaju ili možda čak i ne žele cijiniti i sačuvati. Proučavajući i radeći samo na ovoj jednoj od mnogih tema usmene književnosti mogu zaključiti koliko je hrvatska usmena književnost bogata raznim predajama, pjesmama, pričama i mnogim drugim umjetničkim djelima. Prije nisam bila upućena i nisam znala koliku važnost usmena književnost zapravo ima. Smatram da ona povezuje sve ostale vrste književnosti i da pomaže u proučavanju mnogih drugim disciplina izvan područja književnosti. Najvažnije od svega, otkrila sam i upoznala usmenoknjiževnu tradiciju svojeg kraja i svojeg otoka. Iskreno se nadam da će moj rad bar malo pridonijeti očuvanju ove zaista bogate tradicije te da će ga neki budući naraštaji uzeti u ruke i vidjeti svu bar mali dio naše tradicije. Zapravo, jedino se proučavanjem i zanimanjem za određenu stvar može otkriti ono što te zaista zanima, ispunjava i na neki način čini sretnim. Upravo tako se ja osjećam nakon ovog istraživanja.

Izvori

Vlastiti terenski zapisi

Popis kazivača

Moj prvi kazivač je Ivica Stančić, rođen 19. ožujka 1969. godine u Sumartinu. Završio je srednju školu u Splitu i potom Fakultet elektrotehnike, strojarstva i brodogradnje, smjer elektrotehnika. Već više od dvadeset godina direktor je poljoprivredne zadruge u Selcima na otoku Braču.

Drugi kazivač je Josip Stančić, rođen 28. kolovoza 1940. godine u malom selu Rasatica, pokraj Sumartina. Završio je osnovnu školu u Selcima, a potom odlazi na zanat za brodograditelja, odnosno kalafata. Cijeli svoj radni vijek proveo je u brodogradilištu u Sumartinu, a danas još uvijek izrađuje i obnavlja drvene brodove.

Treća kazivačica je Katija Stančić, rođena Martinić, 17. veljače 1978. godine u Pučišćima na otoku Braču. Završila je opću gimnaziju u Supetru, a potom postala majka te danas radi u dućanu.

Četvrta kazivačica zove se Ruža Stančić, rođena u Podgorica 5. ožujka 1950. godine. Prije više od pedeset godina udala se za Josipa Stančića i doselila u Sumartin gdje od tada i živi.

Josipa Stančić, najmlađa je kazivačica rođena 19. siječnja 2009. Kćer je Katije i Ivica Stančića. Trenutno pohađa osnovnu školu u Selcima.

Ljubica Martinić, rođena je 27. svibnja 1956. godine u Pučišćima. Prije četrdesetak godina udala se za Ivana (Ivicu) Martinića, a ujedno i je i majke kazivačice Katije Stančić.

Ivan (Ivica) Martinić, rođen je 25. lipnja 1948. godine u Pučišćima. Nakon završene škole, također odlazi na zanat. Cijeli svoj život radio je u kamenolomu i u vlastitom polju.

Nina Marinković, rođena je u Bolu 14. travnja 1942. godine. Radni vijek provela je radeći u hotelima u Bolu. Žena je Maria Marinkovića.

Mario Marinković, rođen je 5. kolovoza 1935. godine u Bolu. Od malena je bio izvrstan i vješt svirač harmonike čime se rado bavi i danas.

Ivan Vladislavić rođen je 1952. godine u Supetru na Braču. Završio je srednju pomorsku školu u Splitu i cijeli život proveo radeći na brodu.

Literatura

1. Alujević, Maja, O blagdanu svete Lucije, *Ethnologica Dalmatica*, Etnografski muzej Split, 2006. 107-116.
2. Asturić, Marina, *Veliki tjedan u bročanskoj-stonskoj kulturnoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica*, 26 (1). Split, 2019., 67-96.
3. Babić, Marko *Šutnja Velike subote. Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija* 53 (1). Split, 2013. 80-91.
4. Barać, Ivana, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini širokobriježskoga kraja*, *Croatica et Slavica Iadertina*, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Vol.10, No. 10/2, Sveučilište u Zadru, 2014. str. 375.-385.
5. Botica, Stipe: *Biblija i hrvatska tradicijska kultura*, Školska knjiga, Zagreb, 2011.
6. Braica, Silvio, *Poklade, korizma: ciklus godišnjih običaja*, Etnografski muzej, Split, 2003.
7. Braica, Silvio, *Božićni običaji*. *Ethnologica Dalmatica*, Split, 2004. 5-26
8. Čapo-Žmegač, Jasna, *Hrvatski uskrсни običaji, Korizmeno-uskrсни običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica*. Golden marketing, Zagreb 1997.
9. Čapo Žmegač, Jasna, *Etnografija: svagdan i blagdan hrvatskoga puka*, Matica hrvatska, Zagreb, 1998.
10. Dragić, Helena. *Apostoli sv. Filip i Jakov Alfejev u hagiografiji i poeziji Marka Marulića*, *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja* 20 (1), Zagreb, 2022. 89-102.
11. Dragić, Helena. *Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica*. *Croatica et Slavica Iadertina*, 13 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017., 235.-252.
12. Dragić, Marko. *Sveta nevina dječica u hagiografiji i hrvatskoj kulturnoj antropologiji*. *Ethnologica Dalmatica* 28. Etnografski muzej Split, 2021., 51-73.
13. Dragić, Marko. *Sveti Stjepan prvomučenik u hrvatskoj kulturnoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica* 27 (1). Etnografski muzej Split, 2020., 37.-84.

14. Dragić, Marko. Štovanje sv. Josipa u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini. Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, 18 (1), Kršćanski akademski krug (KRAK). Zagreb, 2020., 145-170.
15. Dragić, Marko. Tijelovo u hrvatskoj katoličkoj crkveno-pučkoj kulturnoj baštini. *Crkva u svijetu* 54 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2019. 59-81.
16. Dragić, Marko; Dragić, Helena. Sveti Ivan Krstitelj u hrvatskoj tradicijskoj baštini, *Croatica et Slavica Iadertina* 15 (1). Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2019. 275-329.
17. Dragić, Marko. Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini, *Ethnologica Dalmatica* 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018. 37-66.
18. Dragić, Marko, Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja, *Croatica et Slavica Iadertina* 14 (1). Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2018. 189-230.
19. Dragić, Marko. *Sveti Marko evanđelist u kršćanskoj kulturnoj baštini Hrvata*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja 14 (2), Zagreb, 2016. 259.-281.
20. Dragić, Marko. Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata. Nova prisutnost, vol. XIII (2), 2015, str. 141–162.
21. Dragić, Marko. Sveti Nikola – biskup u hagiografskoj baštini Hrvata. *Ethnologica Dalmatica*, Split 22, 2015. str. 5-42.
22. Dragić, Marko. *Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, *Crkva u svijetu*, 50 (2), Split, 2015, str. 303-323.
23. Dragić, Marko. *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, *Titius*, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 155-183.
24. Dragić, Marko. Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, *Croatica et Slavica Iadertina*, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 399-435.
25. Dragić, Marko. *Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata*, *Croatica et Slavica Iadertina*, 9 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 269-313.
26. Dragić, Marko. *Dušni dan u hrvatskoj katoličkoj baštini*, *Obnovljeni život*, časopis za filozofiju i religijske znanosti, 68 (3), Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2013., str. 417.- 426.
27. Dragić, Marko. *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, *Croatica et Slavica Iadertina*, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2012., str. 155-188.

28. Dragić, Marko. *Sveta Katarina Aleksandrijska u hrvatskoj katoličkoj tradicijskoj baštini*, HUM časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, 7, Mostar, 2011., str. 260.-287.
29. Dragić, Marko. *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina 6 Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229-264.
30. Dragić, Marko. *Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini*, Hum, 6. Časopis Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, 2010., str. 81-104.
31. Dragić, Marko. *Spasovo u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 44 (3), Split, 2009., str. 305.-328.
32. Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 414-440.
33. Dragić, Marko. *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, 67-91.
34. Dragić, Marko. *Koledanje i veseljanje u hrvatskoj tradiciji*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, 1., Split, 2008., str. 21-43.
35. Dragić, Marko. *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, Crkva u svijetu 42 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 96-117.
36. Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
37. Jurilj, Zorica. *Korizma i Uskrs u hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini*. Ethnologica Dalmatica, vol. 25, br.1, 2018. 5-35.
38. Jutronić, Andro, *Brački zbornik*, Institut za narodnu umjetnost, Zagreb, 1975.
39. Kekez, Josip. *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. Poboljšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.
40. Kelava, Josipa. Božićno razdoblje u tradicijskoj baštini posušškoga kraja. *Croatica et Slavica Iadertina*, 13 (1). Zadar: Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru. 2018. 157-171.
41. Kelava, Josipa. Badnjica u kulturnoj baštini posušškoga kraja. *Ethnologica Dalmatica*, 24 (1). Split: Etnografski muzej, 2017. 5-21.
42. Lozica, Ivan. *Folklorno kazalište*. SHK. MH. Zagreb, 1996.
43. Ljubljani Isusov učenik i najmlađi od dvanaestorice apostola 27. 12. 2021. <https://hkm.hr/svetac-dana/sveti-ivan-apostol-i-evangelist/> (pristup 4. svibnja 2022.)

44. Miličević, Josip. (1975). Narodni život i običaji na otoku Braču. *Narodna umjetnost*, 11/12 (1), 399 – 460.
45. Pušić, Miho, *Vjenčić sv. Josipa*, Biskupski ordinarijat u Hvaru, Tipografija, Đakovo, 1962.
46. Rihtman – Šotrić, Dunja. Narodna tradicionalna muzika otoka Brača, „Brački zbornik“ br. 11, Supetar, 1975., str. 249-253.
47. Rihtman-Auguštin, Dunja, *Knjiga o Božiću, Božić i božićni običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi*, Golden marketing, Zagreb, 1995.
48. Vojinović Traživuk, Branka, Jedan etnološki pogled na Božić, *Ethnologica Dalmatica* 26, Split, 2019, 1-23.

KULTURNA ANTROPOLOGIJA BRAČA

Sažetak

U ovom diplomskom radu obrađuje se tema Kulturna antropologija Brača. Sve ono što je temelj ovoga rada zapisano je u pamćenju i uspomenama otočana. Nažalost, upravo iz tog razloga što ta tradicija živi samo u sjećanju ljudi ona se svakim danom sve više gubi. Rad je temeljen na različitim kršćanskim blagdanima kroz godinu, od božićnog razdoblja pa nadalje. Zapisani su brojni običaji i priče kojih se najstariji stanovnici rado prisjećaju. Ne čudi onda činjenica da je većina terenskih zapisa religiozne tematike, no ima i brojnih običaja vezanih uz hranu, radove u polju i sl. Sve ono što sam zapisala moje kazivače čini osobama kakve i jesu danas, a to su svi oni pokušavali prenijeti i na mlade naraštaje. Dakako, u današnje moderno doba sve se više gubi značaj tradicije i usmenih predaja, a na važnosti dobivaju neke prolazne i naizgled bezvrijedne stvari. Otok Brač još uvijek ima ponešto sreće što je koliko-toliko udaljen od većih gradskih središta i mladi se naraštaji nastoje odgajati na način kakav je i nekad bio.

Ključne riječi: kulturna antropologija, tradicija, otok Brač, blagdani, kršćanstvo

CULTURAL ANTHROPOLOGY OF BRAC

Abstract

This final thesis deals with the topic of the Cultural anthropology of Brac. All that is the basis of this paper is written in the memory and memories of the islanders. Unfortunately, for this reason that this tradition only lives in the memory of people, it is increasingly lost every day. The work is based on various Christian holidays through the year, from the Christmas period onwards. Numerous customs and stories that the oldest residents are happy to remember are written. It is not surprising then the fact that most of the field records are religious topics, but there are also numerous customs related to food, field works, etc. All that I wrote down my tellers makes the people they are today, and they all tried to convey to the young generations. Of course, in today's modern times, the importance of tradition and oral traditions is increasingly lost, and give more importance to some transient and seemingly worthless things. The island of Brac is still somehow lucky that it is as far away from the larger city centers and young generations seek to be raised as it used to be.

Keywords: cultural anthropology, tradition, island of Brac, holidays, Christianity.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Ema Staučić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice hrvatskog i talijanskog jezika i knjiž izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 31. svibnja 2022.

Potpis Staučić Ema

IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

STUDENT/ICA	EMA STANČIĆ
NASLOV RADA	KULturna ANtROPOLOGIJA BRaČA
VRSTA RADA	DIPLOMSKI RAD
ZNANSTVENO PODRUČJE	HUMANISTIČKE ZNANOSTI
ZNANSTVENO POLJE	FILOLOGIJA
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	MARKO DRAGIĆ, prof. dr. sc.
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Marko Dragić, prof. dr. sc. 2. Boris Škvorc, prof. dr. sc. 3. Nikola Sunara, dr. sc.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

- a.) u otvorenom pristupu
- b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu
- c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Split, 31. svibnja 2022.

mjesto, datum

Stančić' Ema

potpis studenta/ice